

Расулulloҳга берилган, бошқа ҳеч бир пайғамбарга берилмаган

БЕШ ХИСЛАТ

Бешинчи хислат

Пайғамбарларнинг охиргиси эканлари

ди”, дея марҳамат қилганлар (*Имом Термизий ривояти*). Бошқа бир ҳадиси шарифда эса, нубувват ва динни тамсил этган барча расуллар рисолат силсиласи деворининг ғиштлари бўлишини баён қилиб, деворда ўрни очиқ қолган бир дона ғиштга ишоратан “Ана шу менман. Мен расулларнинг охиргисиман”, деганлар. Бошқа бир ҳадисда: “У ғишт менман. Расуллар силсиласини хатм қилдим”, дея марҳамат қилганлар.

Расулulloҳ (алайҳиссалом) билан нубувват эшиги тамғаланди. Аммо пайғамбарлик даъво қилиб келадиганлар илгари ҳам бўлган ва ҳозир ҳам йўқ эмас. Бир ҳадиси шарифда шунга ишоратан Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат этганлар: “Мендан кейин ўттиз нафарча пайғамбарлик даъво қилиб чиқадиган ёлғончилар келади” (*Имом Термизий ривояти*). Дарҳақиқат, бундай ҳолат ора-сира зуҳур этиб, ёлғончи “набий”лар бир қанча кимсаларни йўлдан уриб, дунёни фасодга тўлдиришган.

Расули акрам жисмоният оламига келмасларидан аввал руҳоният оламида биринчи Набий эдилар. Жумладан, Расулulloҳ (алайҳиссалом) “Ҳали Ҳазрати Одам сув билан лойнинг ўртасида эканида мен набий эдим”, дея марҳамат қилганлар. Демак, Расулulloҳ (алайҳиссалом) руҳоният оламида биринчи пайғамбар ва жисмоният оламида нубувват

силсиласини яқунловчи охирги пайғамбар саналадилар.

Имом Бухорий “Саҳиҳ”ида бу сирга ишоратан Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай ривоят келтирилади: “Менинг беш исми бор: Муҳаммадман, Аҳмадман, Маҳдийман, Ҳашрман, Ақибман. Ва мендан кейин бошқа расул келмайди”. Муҳаммад исми ерда машҳур бўлган. Аҳмад исми самоларда машҳур бўлган ва келиши муждаланган. Маҳдий исми куфрнинг махв этилишига, яъни йўқотилишига васила бўлган. Ҳашр исми Аллоҳ таоло ҳаммани у билан ҳашр этишига, яъни йиғишига ва Ақиб исми охирги пайғамбар эканлигига ва ундан кейин бошқа пайғамбар келмаслигига ишора қилинган зот маъносидадир.

Мазкур беш исми шарифнинг сирлари Расулulloҳга (алайҳиссалом) берилган илоҳий неъматларда ифодасини топган. Расулulloҳда пайғамбарлик силсиласи ниҳоясига етди. Аммо со-лиҳ тушлар руҳоният оламининг хабарчиси сифатида пайғамбарликдан мерос бўлиб қолди. Имом Бухорийдан нақл қилинган бир ҳадиси шарифда бу ҳақиқатга ишоратан Расулulloҳ (алайҳиссалом) асҳобларига бундай марҳамат этганлар: “Нубувватдан фақат табиширот (мерос бўлиб) қолди”. Асҳоби киром тарбиширотнинг нималигини сўрашганида, Расулulloҳ: “Солиҳ тушлар”, дея марҳамат қилганлар.

(Давоми 9-бетда)

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) келишлари билан нубувват силсиласи тугаган. Бошқа ҳеч бир пайғамбар келмайди. «(Эй мўминлар) **Муҳаммад сизлардан бирон кишининг отаси эмасдир, балки у Аллоҳнинг элчиси ва пайғамбарларнинг сўнггисидир. Аллоҳ барча нарсани Билгувчи Зотдир**» (*Аҳзоб, 40*) ояти каримасида Расули акрамнинг Хотамун Набий, яъни охирги Пайғамбар эканлари таъкидланган. “Хотам” сўзи бир нарсани хатм этувчи, тугалловчи, муҳрловчи маъноларини ифода этади. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Хотамун Набийдирлар. У зоти муборак нубувват силсиласини яқунлаганлар ва бошқа бир расул келишига ҳожат қолмаган. Чунки Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) инсоният ҳаёти учун зарур бўлган барча неъматларга шомил Куръони каримни етказдилар. Олдидаги барча муаммога инсоният ундан жавоб топа олади.

Расулulloҳ (алайҳиссалом): “Мендан кейин Набий келмай-

МУНДАРИЖА

Ақида

Расулulloҳга берилган, бошқа ҳеч бир пайғамбарга берилмаган беш хислатнинг бешинчиси	
Пайғамларнинг охиргиси эканлари	1
<i>ЎМИ ҳаёти</i>	
Карима САИД ҲАБИБУЛЛОҲ ҚИЗИ	
Отинийлар ўқуви	5
<i>Имомларимиз</i>	
Абдраҳим ҳожи АМИН ЭШОН ўғли	
Ибодат ва ибрат маскани	6
<i>Амри маъруф</i>	
Тоҳир РЎЗИЕВ	
Энг тоза ва покловчи ҳукм	8
<i>Наҳйи мункар</i>	
Муҳаммад СОЛИҲ МУНАЖЖИД	
Ҳаром нарсалар	14
<i>Амри маъруф</i>	
Жаъфар АБДУЛМУМИН	
Саодат ва жаҳолат	18
<i>Мактубларда манзаралар</i>	
Аннамурад ЖУМАҚУЛ	
Сувсиз ҳаёт йўқ	20
Абдураҳим МАДРАҲИМ, Эргаш ҳожи ЖЎРАЕВ	
“Тўйдан чиққан одам”	20
<i>Мерос</i>	
Абдараззоқ САМАРҚАНДИЙ	
Шаръий ҳукм билан шароб тўккан шоҳ	21
<i>Шеърят</i>	
Олим РАҲИМ	
Ўз айбини кўрмас киши	24
Норқул БЕКМИРЗА	
Дилозор одамнинг бахти кулмаган	25
<i>Мунаввар олам</i>	
Норбой ҳожи СУЛТОНОВ	
Қалбнинг етти манзили	28
<i>Насиҳат</i>	
Абдулқодир ЖИЙЛОНИЙ	
Аллоҳ учун ихлосли бўлинг	29
<i>Маълумотхона</i>	
Ислом олами уюшмаси	30
<i>Сухбат</i>	
Абдуқодир ҲУСАНОВ	
“Тушунмаганимни онамдан сўраб ўргандим” ...	31
<i>Сиҳат саломатлик йили</i>	
Сафар МУҲАММАД	
Мойчечак	32

Журналимиз саҳифаларида оят ва ҳадислар берилаётгани учун уни ножоиз жойларга ташламаслигингизни сўраймиз

Тафсири

Ваҳба МУСТАФО АЗ-ЗУҲАЙЛИЙ

4

КАВСАР СУРАСИ

Ибн Жарир бу оят тафсирида бундай деган: “Барча намозингизни Раббингиз учун холис адо қилинг. Қурбонлигингизни бутсанамларга эмас, балки яхшилик ва тугал неъматлар берган Зотга шукур этиб қилинг”.

Ҳадис илми

Имоми Аъзам АБУ ҲАНИФА

10

МУСНАД

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Зубайрдан, у Жобирдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Жобир айтди: «Расулulloҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) муайян улуш (масалан, учдан бири, тўртдан бири) эвазига шерик бўлиб экин экишдан қайтардилар».

Хабарлар

12

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Черков сотилади

Берлин шаҳридаги протестантлар ибодатхоналаридан бири масжидга айлантириш учун мусулмонларга сотилиши мумкин. Шаҳар маъмуллари катта қарзларни узиш ва шаҳарнинг энг зарурий эҳтиёжлари учун қўшимча маблағга эга бўлиш мақсадида ёнғиндан талофат кўрган черков биносини сотишга қарор қилишди.

Олисларга сайёҳат

16

ФРАНСИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Франсия Оврупа қитъасидаги энг нуфузли, қудратли ва юксак маданиятга эга мамлакатлардан саналади. Ўлкада истиқомат тутган милёнлаб мусулмонлар ҳам Франсия равнақиға муносиб ҳиссаларини қўшмоқдалар.

Адабий таҳлил
Тоҳир МАЛИК

22

МАЙ НИМА? МАЙХОНА ҚАЕР?

Асарни тўғри тушуниш учун унинг маъносига боқиш керак. “Май” сўзи ва унинг маънодошлари асарнинг суратида келганида ичкиликни билдиради. Лекин маъносидан келганида ҳақиқат маърифати, унга бўлган ишқу муҳаббат ва уни идрок этиш завқини билдиради. Бу ҳолда “май” сўзи истиора (бадий ўхшатма, бир сўзнинг маъносини омонатга олиб, бошқа маънода ишлатиш) тарзида қўлланади.

Наҳий мункар
Маҳмуд МАҲКАМ

26

“ТУТУНЛИ СИРТМОҚ”
ДОМИ

Кашандалик эрта қаришга сабаб бўлади. Сигарет чекувчилар ўзларини ўзлари нобуд қилишади. Ҳолбуки, Аллоҳ таоло “Ўзингизни ҳалокатга ташламанг”; “Ўзингизни ўзингиз

ўлдирманг. Албатта, Аллоҳ сизларга раҳмлидир” дея амр этган. Мужтаҳид уламолар бу оятларга суяниб, сигарет чекишни ҳаром дейишган. Сигарет чекиш хусусида турли ихтилофларга бораётган баъзи мусулмон биродарларимизга нима бўлдики, ўзларини бу офатдан узоқ тутишмайтир?!

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир хайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ

Абдулазиз МАНСУР

Абдураззоқ ЮНУС

Анвар ТУРСУН

Дурбек ОБИДЖОН

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

Юсуфжон ИСҲОҚ

Эркин МАЛИК

Абдул Жалил ХУЖАМ

(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад ТУРСУН

Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ИМОМХОН ўғли тайёрлади

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матни

Райҳона ХОЛБЕК қизи

терди.

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.3742.24-34-04

Раҳбари Ўктам ҳожи Умурзоқ

Фарғона вилояти — 8.37357.2-12-38

Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин

Манзилимиз:

700021, Тошкент шаҳри,

Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;

Тел: 49-18-26, 144-36-53.

Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uzИнтернет почта: admin@hidoyat.uz

Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида

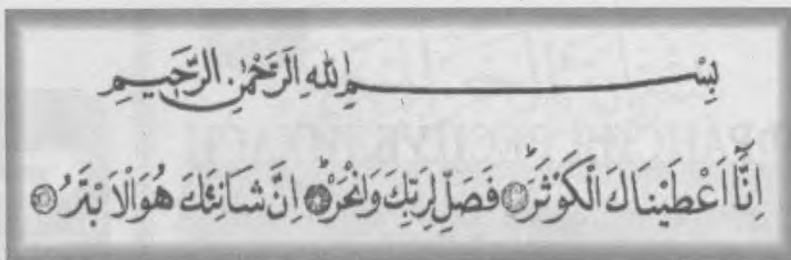
рўйхатга олинган.

Гувоҳнома рақами 170.

Босишга 2005 йил 18 июлда рухсат берилди. Босмаҳонага 2005 йил 21 июлда топширилди. Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Алади 13000 нусха. 177-сон буюртма. «KONI NUR» МЧЖда босилди. Манзили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.

Қўлёзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганида исми шарифлар
тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

“1. (Эй Муҳаммад), албатта, Биз сизга Кавсарни ато этдик. 2. Бас, сиз Парвардигорингиз учун намоз ўқинг ва (жонлиқ) сўйиб қурбонлик қилинг! 3. Албатта, сизни ёмон кўргувчи кимсанинг думи қирқилгандир (яъни, беному нишон йўқ бўлиб кетгувчидир)!”

Ваҳба Мустафо аз-ЗУҲАЙЛИЙ

КАВСАР СУРАСИ

«Мунир» тафсиридан

Бу сура “Биз сизга Кавсарни ато этдик”, деб бошлангани учун “Кавсар сураси” деб номланди. Кавсар — дунё ва охиратда давомли, кўп яхшилик маъносидадир. Жаннатдаги дарёнинг ҳам номидир.

Сура ўз ичига олган нарсалар

1) Аллоҳ таоло Расулига дунё ва охиратда кўп яхшиликлар, жаннатда Кавсар ҳавзини ато қилиб фазл этгани баёни;

2) Набийга (алайҳиссалом) ва у зотнинг умматларига намозни ўз вақтида ихлос билан ўқиш ва Аллоҳга шукрона этиб қурбонлик қилиш ҳақидаги илоҳий амр;

3) Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) душманларининг дунё ва охиратда барча яхшиликлардан маҳрум бўлиб хор ва забун бўлишлари ва Пайғамбарнинг (алайҳиссалом) душманлари устидан ғалаба қозонишлари башорати.

Суранинг фазилати

Имом Аҳмад Анас ибн Моликдан (розийаллоху анху) ривоят қилади: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) енгил мудраб, ухладилар. Сўнг бошларини кўтариб табассум қилдилар. Саҳобалар: “Нима учун кулдингиз?” дейишди. Расулulloҳ: “Менга ҳозир бир сура нозил этилди”, деб “Меҳрибон ва раҳмди Аллоҳ номи билан бошлайман. Албатта биз сизга Кавсарни ато этдик”, дея Кавсар сурасини охиригача ўқидилар. Сўнг: “Кавсар нима эканини биласизларми?” деб сўрадилар. Саҳобалар: “Аллоҳ ва унинг Расули билади”, дейишди. Шунда Расулulloҳ: “У Раббим менга ато қилган жаннатдаги дарёдир, унда яхшиликлар кўпдир. Умматим қиёмат куни ундан ичади, унинг (ичиш учун) идишлари осмондаги юл-

дузлар миқдоричадир, умматим ичида бир бандан тўсилади. Мен: “Эй Раббим, у менинг умматимдан-ку?” дейман. Менга: “Улар сендан кейин нималар қилганларини сен билмайсан”, дейилади”, дедилар».

Суранинг нозил бўлиш сабаблари

Ибн Мунзир ва Ибн Абу Шайба Икримадан ривоят қилади: «Набийга (алайҳиссалом) ваҳий келгач, қурайшликлар: “Муҳаммад биздан қирқилди (узилди)”, деб айтишди. Шунда: “Албатта, сизни ёмон кўрувчи кимсанинг думи қирқилгандир (яъни, беному нишон йўқ бўлиб кетгувчидир)”, деган оят нозил бўлди».

Ибн Абу Ҳотам Суддийдан ривоят қилади: “Қурайш қавми кишининг ўғиллари вафот этса, “Фалончи қирқилди”, дер эди. Расули акрамнинг ўғиллари вафот қилгач, Осс ибн Воил: “Муҳаммад қирқилди”, деди. Шунда Кавсар сураси нозил бўлди”.

Тафсири ва баёни

“Албатта, биз сизга Кавсарни ато этдик”. Яъни эй Муҳаммад (алайҳиссалом), сизга кўп-лиги ниҳоясига етган мўл яхшиликни, жумладан, жаннатдаги дарёни бердик.

Аллоҳ таоло уларни Ўз расулига ва унинг умматига икром этиб ато этди. Бу дин душманларининг Пайғамбарни (алайҳиссалом) беҳурмат ҳисоблашларига қарши раддиядир.

“Бас сиз Роббингиз учун намоз ўқинг ва (жонлиқ) сўйиб қурбонлик қилинг”, яъни, Биз сизга дунё ва охиратда кўп яхшиликларни, жумладан, ҳавзи Кавсарни ато қилганимиздан фарз ва нафл намозларингизни холис Аллоҳ учун доимий ўқинг, Аллоҳ йўлида жонлиқ қурбонлик қилинг. Албатта, Аллоҳ сизни ўзи тарбия қилган ва тугал неъматларни сизга берган.

Анъом сурасининг 162 — 163 оятларида бундай (мазмунда) марҳамат қилинган: “**Айтинг** (эй Муҳаммад,) албатта, намозим, ибодатларим, ҳаёту мамотим бутун оламларнинг Парвардигори Аллоҳ учундир. У зотнинг биронта шериги йўқдир. Мен шунга буюрилганман. Ва мен бўйинсунгувчиларнинг аввали-пешқадамиман”.

Бу оят Аллоҳдан ўзгага ибодат қилиб Аллоҳдан ўзгага қурбонлик қилган мушриклар, риё қилувчи мунофиқлар феълидан қайтариқ ва фақат Аллоҳ учун намоз ўқиб қурбонлик қилишга амрдир.

Ибн Жарир бу оят тафсирида бундай деган: “Барча намозингизни Раббингиз учун холис адо қилинг. Қурбонлигингизни бут-санамларга эмас, балки яхшилик ва тугал неъматлар берган Зотга шукр этиб қилинг”.

“**Албатта, сизни ёмон кўрувчи кимсанинг думи қирқилгандир** (яъни, беному нишон йўқ бўлиб кетгувчидир)”. Яни “Эй Муҳаммад (алайҳиссалом), сизни ва сиз етказган ҳидоят, ҳақ, ҳужжат ва нурни ёмон кўрувчи кимсаларнинг думи қирқилгандир. Улар дунё ва охират яхшиликларидан узилгандир. Уларнинг ўлимларидан кейин номи қолмайди. Бу оят Осс ибн Воилга ўхшаш баъзи мушрикларнинг Расулulloҳнинг (алайҳиссалом) Ҳадичадан (розийаллоҳу анҳо) туғилган Абдуллоҳ исмли фарзандлари вафот этганда айтган гапларига раддиядир.

Сурадан ўрганганларимиз

1. Аллоҳ таоло расули Муҳаммадга (алайҳиссалом) комил улуғ, буюк сифатларни ато этган.

Имом Термизий Ибн Умардан (розийаллоҳу анҳо) ривоят қилади: “Расулulloҳ: “Кавсар жаннатдаги анҳордир, икки ёни олтиндан. Оқар жойи дур ва ёқут. Тупроғи мискдан ҳам хушбўй, суви асалдан ҳам мазали ва қордан ҳам оппоқдир”, деб айтдилар.

2. Аллоҳ таоло пайгамбарини ва у зотнинг умматларини фарз, нафл намозларни холис Унинг розилиғи учун адо этишга, Унга бирор нарсани шерик қилмасликка буюрган. Қурбонликни, барча сўйиладиган ҳайвонни Аллоҳ учун, Аллоҳнинг исмини айтиб сўйишга амр этган.

3. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва у зот етказган шариатга нафрат қилувчи кимсалар аслида дунё ва охират яхшиликларидан узилгандирлар. Улар вафот этганларидан кейин номлари ўчиб кетади. Зеро, улар ҳақ рисолатга имон келтиришмаган, Аллоҳ учун, ҳақ ва яхшиликка хизмат қилишмаган.

Анвар АҲМАД
таржимаси

ОТИНОЙИЛАР ЎҚУВИ

Жамиятимиздаги муҳим ислоҳотларга хотин-қизлар ахлоқи, этиқодининг сезиларли таъсири борлиги аниқ. Юртимиз мустақилликка эришиб, ёш авлодни диний-миллий қадриятларимиз асосида тарбиялаш кун тартибига чиққач, биринчи тарбиячилар бўлган аёлларни ҳам оқила ва фозила қилиб етиштириш мамлакат миқёсидаги ишга айланди. Чунки даҳрийлик ҳукмрон бўлган давр асорати боис аёлларнинг ҳаёт тарзи, тушунчаларида талайгина нуқсонлар илдиз отган эди.

Ҳозирги кунда маънавий муҳитимизни яхшилаш учун аёлларга ҳартомонлама ёрдам бериш, уларнинг тарбиячилик фаолиятини тўғри ва самарали йўлга сола билиш керак.

Шу мақсадда республика Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита, Ўзбекистон мусулмонлари идораси ва республика хотин-қизлар қўмитаси ҳамкорлигида Тошкент Ислом институтига пойтахт отинойиларининг малакасини ошириш икки ойлик курслари ташкил қилинди. 184 соатга мўлжалланган бу ўқув курсида отинойилар Қуръон, тафсир, ҳадис, ақоид, фикҳ, тарих, нутқ малакасини ошириш, аёлларнинг ҳуқуқий маданияти каби ўн бешга яқин фан бўйича сабоқлар тинглаб, билим ва малакаларини пухталашади.

Келгусида бундай ўқув машғулотларни вилоятларда ҳам ташкил этиш режалаштирилган.

Карима САИД ҲАБИБУЛЛОҲ қизи

Қорақалпоғистоннинг Беруний тумани ҳудудида, Султон Увайс тоғ тизмаси этагида Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) даврларида яшаган, у зотга ғойибона имон келтирган тобеинларнинг улуғларидан бўлган Султон Увайс Қаранийга атаб хоразмшоҳлар қурдирган бир мақбара бор. У ҳозир ҳам Хоразм, Қорақалпоғистон ва қўшни Туркменистоннинг Тошқовуз вилоятида яшовчи мўмин-мусулмонларнинг мўтабар зиёратгоҳи ҳисобланади.

Яқинда шу тарафларга йўлимиз тушиб, бу ерда янги масжид қуриб битказилганига гувоҳ бўлдик. Баҳонада Султон Увайс бобо масжиди имом-хатиби Абдурахим ҳожи Амин эшон ўғли билан учрашиб, суҳбатини олдик.

ИБОДАТ ВА ИБРАТ МАСКАНИ

— Олдин бу зиёратгоҳ ёнида қад кўтарган янги масжид қурилиши ҳақида қисқача сўзлаб берсангиз.

— Бисмиллаҳир роҳманир роҳим. Бу масжид Беруний тумани шимолий тоғ ҳудудининг яқин овулларида яшовчилар ва зиёратчиларнинг кўпдан бери кутган орзуйи эди. Қорақалпоғистон ҳукумати қарор қабул қилди. Тошкентдаги янги қурилган ихчам масжидлардан бирининг лойиҳаси танлаб олинди. 2001 йилнинг 12 июнида масжид учун илк ғишт қўйилди.

Масжид умум кучи билан бунёд этилди, ҳашарда қурби этганча ҳамма қатнашди.

Асосий ишлар ўтган йилнинг ўрталарида тугалланиб, намозгоҳ, айвон, таҳоратхона, маъмурий бинодан иборат мажмуа жиҳозланди. Рамазон ҳайити намози янги масжидда ўқилди. Беш юздан кўпроқ киши йиғилиб, улуғ ибодатни кенг, ёруғ ҳонада адо этдик. Шундан буён бу ерда жума намозлари мунтазам ўқилипти.

Янги масжид қабристондан узоқ бўлган очиқ майдонда, хушхаво жойда тикланди. Аввалги масжид мақбара билан ёнма-ён, қабрларга яқин жойлашган эди. Хонақоҳ тор бўлганидан намозхонлар ибодатни ташқари айвонда адо этишарди.

— Бундай табаррук жойларда, табиий, ибодат баробарида

ўтган улуғлар ҳам эсланади. Бундан ташқари, бу ерда илм, тарбия сабоқлари ҳам олинади. Бу ишлар қандай ташкил қилинган?

— Ҳадиси шариф мазмунига кўра, қабрларни зиёрат қилиш кишига охиратни эслатади. Ўлимни ёдга олишнинг маъноси — оқибатни ўйлаб, умрни яхшилик билан, савоб амаллар билан ўтказишдан иборат. Авлиёлар, солиҳ салафларимиз бу жабҳада ибрат бўлишган.

Султон Увайс Қараний шундай улуғ сиймолардан бири. Бу манзилга Қуйи Амударё минтақасининг яқин-йироқларидан қишин-ёзин ҳар куни юзлаб зиёратчи келиб туради. Бунинг устига, тоғ сайрига, хушманзара жойларда дам олишга келган ўқувчи ва талабаларни ҳам қўшсак, тумонат халойиқ жам бўлади.

Зиёратга келганлар шинам бостирма-айвонларда ўрнашиб, чойхона, ошхона ва сав-

до шахобчалари хизматидан баҳраманд бўлишади. Зиёрат ва саёҳат вақтида ҳамроҳ бўлган малакали ходимларимиз уларга керакли ахборотни бериб, саволларига жавоб қайтаришади. Диний-маърифий мавзуларда ўтказилаётган суҳбатлар, уламоларнинг амри маъруфлари, жамоатчи зиёлиларнинг ахлоқ-одоб ва тарбияга оид чиқишлари тингловчиларда катта қизиқиш уйғотмоқда.

Неъматуллоҳ қори Аминов ёш адабиётчи шогирди Улуғбек билан бирга ташкил этган “Маънавият бурчаги” диний-маърифий китобларни тарғиб қилиш, танлаш ва етказиб бериш учун доимо очиқ. Бу ер зиёратчилар билан ҳамшиша гавжум бўлади.

— Ислом динимизнинг асл моҳиятини халқимизга тушунтириш учун етарли даражада илмга эга бўлиш керак. Султон Увайс бобо масжиди ва зиёратгоҳида динимиздан яхши хабардор, маърифатли мутахассисларга бўлган эҳтиёж қандай қондириляётир?

— Бу борада мустақиллик туфайли муҳим қадамлар қўйилди. Тошкент Ислом университетида, Олий маъҳадда, турли мадрасалар, жумладан, Имом Фаҳриддин Розий номидаги Урганч, Абу Райҳон Беруний номидаги Нукус Ислом ўртамаҳсус билим юртларида таҳсил кўрган ёшлар сафимизга қўшилди. Улар орасидан Курьони ка-

римни ҳифз қилган мураттаб қорилар етишиб чиқди.

Динимиз аҳқому арконларини пухта ўзлаштириб, илм ва амалда ибрат бўла олган Ғо-йибназар шайх, Мулла Абдуллоҳ, Турсунбой махдум, Нормухаммад ва Нурмухаммад домлалар аҳоли ўртасида, жамоат жойларида мазҳабимиз асосларини тушунтириш ва тарғиб қилишга муносиб ҳисса қўшмоқдалар. Натижада туманимизда диний ихтилофлар чиқишига барҳам берилди, бирлик, ҳамжиҳатлик, кекса уламоларга ҳурмат муҳити қарор топди.

Динимиз асосларини ўрганиб, маҳалла ва овулларда хизмат қилаётган ёш домлалардан Нуриддин, Ислонжон, Оллоберган, мураттаб қорилардан Неъматуллоҳ, Давронбек, Расулбек кабилар халқ орасида обрў-эътибор қозонишди.

Дарвоқе, салоҳиятли ёшларни зехн-иқтидорларига қараб танлаш, олий ва ўрта-маҳсус билим даргоҳларига ўқишга тайёрлаш, тавсия этиш жуда муҳимдир. Бу борада биз муайян тажрибага эгамиз.

Беруний тумани марказидаги “Кечирмас бобо” зиёратгоҳида бошланғич диний таълим бериш учун икки гуруҳдан иборат ўғил болалар ва қизлар тўғарагини очдик. Тўғарақда диний билимни яхши ўзлаштирган ёшлардан ўттиз нафарини танлаб, малакали устозлар ҳузурини таҳсил кўришга тавсия этдик.

— **Маърифатга кенг йўл очилган жойда жаҳолат барҳам топади. Зиёратга келган мусулмонлар орасида ҳам диний илмдан беҳабарлик натижасида бидъат-хурофотга мойиллик ҳоллари кўзга ташланиб туради. Садақа бериш, эҳсон шартларига, қабр зиёрати одобларига риоя қилиш муҳим. Зиёрат ва садақанинг қабул бўлиши учун белгиланган шаръий йўл-**

йўриқлар бажариляптими? Бу мақсадга эришиш учун амалга оширалаётган тадбирлар тўғрисида ҳам сўзлаб берсангиз.

— Авваламбор, мусулмонлар зиёратга холис ният билан келадилар. Аллоҳ йўлида ҳалол молларидан инфоқ-эҳсонга ажратиб, савоб илдинжида ўз қўллари билан мустаҳиқларга берадилар. Хайрли ишдан қусур изламаган, садақа соҳибига тилақдош бўлган яхши. Қабули Яратганга ҳавола.

Диёнатли, оқ-қорани таниган кишилар риёсиз садақа ўрнига тушиши учун шаръий кўрсатмаларга амал қилишади. Лекин билимсизликдан, эътиқод заифлигидан садақанинг тартиб-қоидабини, зиёрат одобини бузиш ҳоллари бўлиб туради. Кўз ўнгимизда юз бераётган, гуноҳга ботишга сабаб бўладиган ишларга лоқайд қараб туриш имон аҳлига хос эмас. Адашганга тўғри йўлни кўрсатмаслик гуноҳга шерик бўлиш билан баробар.

Маълумки, авлиё номига атаб жонлиқ сўйиш динимизда йўқ, ундан истеъмол қилиш ҳаром. Худойи ё садақада эса, муҳтожларнинг ҳақлари бор. Зиёратгоҳ ва қабристон — маишат, ўйин-кулги жойи эмас. Буни билиш, билмаганларга билдириш лозим, албатта.

Саховат гўзал фазилат. Холис Аллоҳ учун бўлган садақа радди бало экани ҳақ. Халқимиз азиз-авлиёларга ихлосли бўлганидан Аллоҳ йўлида айтилган садақаларини қадамжоларга олиб келади, жонлиқ етаклаб ва харж-харажат билан келган зиёратчиларнинг кўпи тартиб-қоидаларга риоя қилади. Қозонхонада тайёрланган таомлардан ва ажратилган эҳсондан ғариб-фақирлар, бевабечоралар ҳиссаларини олишяпти.

Овул, маҳалла фуқаролар йиғини билан ҳамкорликда ёрдамга муҳтож оилалар, ёлғиз

қариялар ва ногиронлар рўйхати олиниб, озиқ-овқат ва моддий ёрдам уларнинг уйларига элтиб берилмоқда. Ходимларимиздан Тангриберган шайх билан Салимбой дарвеш бу вазифани зиммаларига олишган. Мадраса толибларини ҳам моддий қувватлаш назарда тутилмоқда.

Қабр зиёрати охиратни эсга солади, кишига мол-дунё ҳирси ва гуруридан тийилиш зарурлигини англайди, ҳаддан ошган кимсани туғёндан қайтаради. Ўтганлар ҳаққига қилинган холис дуо изсиз кетмайди.

Аммо қабрларни зиёрат қилишда одоб-тавозеъ расми, белгиланган тартиб-қоида бузилишига баъзан кўникиб қолганмиз. Қабрларни ўпиб, мақбара эшикларига пешоналарини суртиб, тавоф қилишлар, қабрлар тепасида дод-фарёд солиб йиғлаш каби ботил одатларнинг гувоҳ бўламиз. Тўйбайрамга келгандек ясан-тусан, бошланг ёки ярим-яланғоч аёлни қабр ёнида кўриш, юмшоқ қилиб айтганда, ўнғайсиз, жуда хунқудир. Бола-чақаси билан келиб, овлоқ жойда қозон қайнатадиган, кечгача ўтириб, еб-ичиб кетадиганлар ҳам бор, улар гоҳо иримиға мазорни кучоқлаб, “йиғлаб” ҳам олишади.

Кези келди, охират жойини дунёвий мезон асосида безашга, гумбазли, серҳашам мақбаралар куришга ишқибозлар пайдо бўлаётганини афсусланиб қайд қилмоқчиман.

Бу тариқа “зиёрат”дан ўликка қандай яхшилик бор? Қисқаси, зиёрат тартибини одамаримизга тушунтиришимиз, сабр-тоқат билан тарғибот олиб боришимиз зарур.

Фозил ЗОҲИД
сўхбатлашди.

Инсон ҳаёти интизомли кечадиган, илоҳий тақдир рўёбга чиқадиган бир гўша бор — оила! Ана шу қўрғон тинч бўлса, эр-хотиннинг кўнглига ҳаловат, турмушига фароғат, болалар тарбиясига меҳр, ахлоқига покизалик иниб боради. Меҳр-муҳаббатдан бунёд оилага барака ёғилади. Оиладаги нотинчлик, хафагарчилик, бир-бирини тушунмаслик ҳаммага салбий таъсир этади. Донолар, эр-хотиннинг бир кунлик уришиши қирқ кунлик баракани кеткизади, деб бекорга айтмаган-да.

Кейинги пайтда нотинч оилалар, қўйди-чиқди, ажра-

128). Қаранг, эр-хотиннинг келишиши зарарсиз, ажралиб кетганидан кўра сулҳ мақбул амал экан. Дарҳақиқат, нафслар қизганишга мойилдир. Нафсининг йўриғига юрадиган кишига умр йўлдошининг қилдай хатоси филдай кўриниши, турли арзимас баҳоналар билан кўнгилсизликка йўл очиб бериши ҳеч гап эмас. Демак, нафсни жиловлаш, унга ҳукмрон бўлиш ақл ва тадбир билан иш қилиш лозим. Айниқса, ояти каримадаги мана бу чақириқни ҳеч бир эркак унутмаса, оилалардаги қанча-қанча жанжалларнинг олди олинган бўлар эди: «**Агар**

ЭНГ ТОЗА ВА ПОКЛОВЧИ ҲУКМ

лишлар жуда ҳам кўпайди. Талоқ қўйиш ҳалол қи-лингани билан Аллоҳга хуш ёқадиган иш эмас. Аксинча, ҳуда-беҳуда талоқлар Аллоҳни ғазаблантиради. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир ҳадиси шарифларида: “Аллоҳ изн берган, аммо энг ёмон кўрадиган нарса талоқдир”, деб бежиз огоҳлантирмаганлар. Ҳа, талоқда бир талай йўқотишлар бўлади.

Талоқ эр-хотиннинг бирга яшашидан кўра ажралиши хайрлироқ бўлиб қолганидагина кўриладиган охириги шаръий чорадир. Ҳолбуки, оилани мустаҳкамлаш, бирон-бир қалтис вазият туғилиб, эр-хотин ўртасида совуқчилик тушганида йўлини топиб, яхши изга солиш фойдали ва тўғрилиги боис бу масала Қуръони каримда таъкидланади. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: “**Агар бирон аёл эри томонидан кўнгилсизлик ёки юз ўгириб кетиш содир бўлишидан кўрқса, у иккови ўзаро бир сулҳга келишиб олишлари зарарсиздир. Сулҳ (ажралиб кетишдан) яхшироқдир. Нафслар қизганишга ҳозир у нозир бўлиб турадилар. Агар (аёлларингизга) чиройли муомала қилсангиз ва Аллоҳдан кўрқсангиз (ўзингизга яхшироқдир). Зеро, Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардор Зотдир**” (Нисо,

(аёлларингизга) **чиройли муомала қилсангиз ва Аллоҳдан кўрқсангиз (ўзингизга яхшироқдир)**» (Нисо, 128). Буни ёш оила соҳибларига тушунтиришимиз, тажрибасиз, ҳали турмуш йўл-йўриқларини билмаган, ҳаёт қадрига етмаган жуфтларга буни англашимиз керак. Нотинч оилаларни яхшилик билан ислоҳ қилиб, отоналар ва қуда-андаларни маҳалла оқсоқоллари ёрдамида ўзаро келиштириб, оилавий бахтиқбол учун ҳаракат қилиш ҳар биримизнинг мўминлик вазифамиздир.

Афсуски, ёшларнинг бир-бирига кўнгилсиз бўлганлари учун эмас, балки қайнона-қайноталарнинг ноўрин аралашувлари сабабли ҳам кўп оилалар дарз кетяпти. Ўғлига келинни, қизига куёвни ёмонлаб, эр-хотин ўртасидаги меҳр-муҳаббатга билиб-билмай раҳна солаётган ота-оналар учрайди. Ҳатто баъзилари келини ёки куёвининг арзимас хатосини дастак қилиб, тинч оиласини бузиш учун йўл-йўриқ сўраб масжидга ҳам келишади...

Бу билан улар қизи ё ўғлига, айниқса, набиралари — норасида болалар тақдирига чанг солаётганларини наҳотки ўйламайдилар. Охири оқибат бу қилмиш ва нодонликлари билан ўзла-

рига ёмонлик соғинадилар. Бир навқирон оиладан файз, барака, осойиш кўтарилади. Кувонч ўрнини қайғу, маюслик эгаллайди. Холбуки, Аллоҳ таоло:

“Қачон хотинларингизни талоқ қилсангизлар ва уларнинг идда муддатлари битиб қолса, бас (эй ота-оналар) уларни ўзаро яхшилик билан келишишган бўлсалар, эрларига қайта никоҳланишдан тўсманг” (Бақара, 232), деб ўғит беради. Аллоҳнинг бу амрида қанча-қанча яхшиликлар яширин. Чунки ўтган вақтда эр ёки хотин қилган хатосидан сабоқ чиқариб, бир-бирини тушиниши, яхшиликка чоғланиб, кўнгли кўнглига муштоқ бўлиши мумкин. Меҳрли ришталарнинг қайта боғланишига асло қаршилиқ қилмаслик керак.

Оятнинг давомида ҳақиқий мўмин-мусулмоннинг сийрати, унинг нимадан ибратланиши ҳам уқтирилган: **“Бу ҳукмларда сизларнинг орангиздаги Аллоҳга ва охират кунига ишонадиган зотлар ваъз-насиҳат оладилар. Бу ҳукм (яъни, эр-хотинни ярашиб олишидан тўсмаслик) сизлар учун энг тоза ва покловчи ҳукмдир. Аллоҳ билур, сизлар билмассиз”** (Бақара, 232).

Тоҳир РЎЗИЕВ,
Хатирчи туманидаги
Гадой Селкин жомеъ
масжиди имом-хатиби

Бошқа бир ҳадиси шарифда эса, солиҳ тушлар нубувватнинг қирқ олти жуъздан бири экани баён қилинган.

Бухорий “Саҳиҳ”ида нақл қилинишича, Табук ғазотига кетар эканлар, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ҳазрати Алини Мадинаи Мунавварада ўз ўринларига қолдирганларида, Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) ғазотга қатнашиш истагида эканини билдирган эди. Расулulloҳ (алайҳиссалом) ўша Мусо (алайҳиссалом) Сино тоғига кетаётганларида биродарлари Ҳазрати Ҳорунни қавмга раҳбар қилиб қолдирганларини эслади: “Ё Али, Ҳорун Мусога халаф бўлгани каби сен менга халаф бўлишни истамайсанми? Энди мендан кейин бошқа расул келмайди”, дея марҳамат қилганлар.

Шубҳасиз, Расулulloҳдан кейин пайғамбар келмайди. Ояти карима ва ҳадиси шарифлар билан бу ҳақиқат собитдир. Бундан кейин пайғамбарлик даъвоси билан чиқадиганлар ёлғончидир. Аллоҳ таоло Расулulloҳни охирги пайғамбар бўлиш саодати билан шарафланганди ва у муборак зот билан нубувват силсиласини муҳрлади. Шу тариқа нубувват ва унинг ҳар қандай кўриниши Расул (алайҳиссалом) билан ниҳоя топиб, дин тўлиқ ва мукамал бир шаклда у зот воситасида инсониятга тақдим этилди. У муборак зот Аллоҳ таолонинг инсониятга икром этган охирги таблиғчиси, оламларни ёритган охирги нубувват қуёшидир. У зотнинг дунёга келишлари билан ушбу Қуёш нурларини дунё узра соча бошлади,

Бешинчи хислат Пайғамбарларнинг охиргиси эканлари

олам аҳли бу нур туфайли ҳақиқатларни кўрди ва ҳисобсиз неъматларга сазовор бўлди.

**Чикди Ҳақнинг қуёши,
йўқдир унинг тенги-эши,
Беш юз етмиш бир йилда
сўнди ширкнинг оташи.**

Бизга маълум бўлган ва Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хос қилинган хислатлар хусусида Муслим “Саҳиҳ”ида ҳам бундай ривоят мавжуд:

“Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар:

1. Мен бутун дунёга (пайғамбар қилиб) юборилдим.

2. Бутун ер юзи менга саждагоҳ бўлди.

3. Менга Руъуб, Фатҳ ва нусрат берилди.

4. Менга “Жавомийул-калим”-лик (ҳар калимасида юзларча ҳақиқат бўлган калом — Таржимон.) берилди.

5. Менга ғанимат (қўлга киририлган ўлжалар) ҳалол қилинди. (Бошқа ҳеч бир набийга ҳалол қилинмаган мазкур неъмат Расулulloҳга ва у зотнинг умматига бахш этилган тенгсиз илоҳий лутфдир.)

6. Анбиё силсиласи мен билан ниҳоясига етди”.

Кўриниб турибдики, мазкур ҳадиси шарифда ҳам Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ато этилган ушбу хислатлар фақатгина у Муборак зотга хос неъматлар сифатида тавсифланган ва анбиё силсиласининг хотами эканлари баён қилинган. Шубҳасиз, бундай шараф анбиёлар орасида фақатгина Муҳаммад мустафога (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) насиб этган.

Муҳаммад ЗАРИФ
таржимаси

*Давоми. Бошланиши 1-бетда.

Имоми Аъзам Абу ҲАНИФА

МУСНАД

ЖАЗОЛАР БЎЛИМИ

Уч юз ўн учинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Муслимдан, у Саид ибн Жубайрдан, у Ибн Аббосдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Аллоҳ сизларга ичкиликни, қиморни, мизмарни (нафас билан (пуфлаб) чалинадиган асбобни), нарда ўйинини манъ қилди”, дедилар».

Изоҳ: Абу Довуд ҳадисни Валиддан ривоят қилган. Аҳмад, Ибн Ҳиббон ва Байҳақий «Куб» ва «Табл» лафзлари билан келтиришган.¹

Абу Довуддан келган ривоятда «Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ичкиликдан, қимор ва шатранж, дўмбира ўйинидан қайтардилар», дейилади.

Уч юз ўн тўртинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Яхъедан, у Ибн Масъуддан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. «Бир одам ширакайф, ақл-ҳушини йўқотган укасининг ўғлини Ибн Масъудга олиб келди. У Ибн Масъуднинг буйруғи билан қамаб қўйилди. Унинг кайфи тарқаб, ўзига келгач, Ибн Масъуд таёқ (дарра) сўради. Бир дарахт шохини келтиришди. Шохдаги мева ва япроқларни олиб ташлади. Кейин бир жаллод чақириб, у одамни уришга буюрди.

— Қўлтигининг ости кўринмайдиган даражада қўлингни кўтар, — деди.

Абдуллоҳ санай бошлади. Саксон таёқдан сўнг тўхтади. Бир қари киши:

— Эй Абу Абдураҳмон! Аллоҳга қасамки, у менинг укамнинг ўғлидир. Менинг бундан бошқа болам йўқ, — дегач, Абу Абдураҳмон унга қараб:

— Хайф сендек амакига. Кичиклигида унга яхши тарбия бермабсан, катта бўлгач, унинг айбларини беркитмабсан (уни ёмон йўлдан қайтармабсан), — деди.

Изоҳ: Ҳумайдий ва Ибн Абу Умар «Муснад»ларида ҳадисни тўлалигича келтиришган. «Саҳиҳайн»да Абдуллоҳ ибн Масъуддан ривоят қилинган.²

Уч юз ўн олтинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Муқсимдан, у Ибн Аббосдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Ибн Аббос (розийаллоҳу анҳу) айтди:

¹«Уқудбул-жавоҳир», 2-89. ⁴«Уқудбул-жавоҳир», 2-27.

²«Уқудбул-жавоҳир», 1-143. ⁵«Уқудбул-жавоҳир», 2-16.

³«Уқудбул-жавоҳир», 1-137.

ди: «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Шубҳалар билан ҳадларни қайтар”, дедилар».

Изоҳ: Байҳақий Саврийдан, у Осимдан қуйидаги лафз билан келтирган: «Кучингиз етгунича муслмонлардан ўлимни (ўлим жазосини) қайтаринг». Ҳадисни Имом Термизий ва Насайи шу маънода келтиришган.³

ОЛДИ-СОТДИ БЎЛИМИ

Уч юз ўттинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Агиййдан, у Абу Саид Худрийдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Абу Саид Худрий айтди: «Олтин олтинга тенг миқдорда сотилади, ошиқчаси рибодир. Кумуш кумушга тенг миқдорда сотилади, ошиқчаси рибодир. Хурмо хурмога тенг қилиб сотилади, ошиқчаси рибодир. Арпа арпага тенг миқдорда сотилади, ошиқчаси рибодир. Туз тузга тенг миқдорда сотилади, ошиқчаси рибодир».

Яна бир ривоятда: «Олтин олтинга тенг вазнда нақд сотилади, ошиқчаси рибодир. Буғдой буғдойга тенг кайлда сотилади, ошиқчаси рибодир. Хурмо хурмога, туз тузга тенг кайл («соъ», дон каби тўкиладиган нарсаларнинг ўлчов бирлиги)да сотилади, ошиқчаси рибодир», дейилган.

Изоҳ: Имом Бухорий ва Муслим ҳадисни «Сотманг...» лафзи билан ривоят этишган. Имом Муслим Абу Саиддан ва Абу Ҳурайрадан ҳадисни марфуъ ўлароқ ривоят қилган.⁴

Уч юз ўттинчи тўртинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Зубайрдан, у Жобир ибн Абдуллоҳ Ансорийдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) музобана (дарахтдан узилмаган хурмони узилган хурмога сотиб олиш)ни, муҳоқала (бошокдаги буғдойни янчилган буғдойга сотиш)ни таққилдилар».

Изоҳ: Имом Аҳмад, Абу Довуд, Термизий, Насайи, Ибн Ҳиббон ҳадисни келтиришган. Имом Муслим Жобирдан (розийаллоҳу анҳу) ҳадисни ушбу лафз билан ривоят этган: «Расулуллоҳ муҳоқала, музобана, муовама, мухобарадан қайтардилар».⁵

Уч юз ўттинчи бешинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Зубайрдан, у Жобирдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Жобир (розийаллоҳу анҳу) айтди:

«Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дарахтдаги ҳали етилмаган мевани сотиб олишни тақиқладилар».

Уч юз ўттиз саккизинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Зубайрдан, у Жобир ибн Абдуллоҳ Ансорийдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Жобир (розийаллоҳу анҳу) айтди: «Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким меваси терилмаган хурмо дарахтини ёхуд моли бор қулни сотса, хурмо ва мол, олувчи (уларни ҳам олишни) шарт қилмаган бўлса, сотувчини бўлади”, дедилар».

Бошқа бир ривоятда: «Ким моли бор қулни сотса, олувчи уни моли билан олишни шарт қилмаган бўлса, қулнинг моли сотувчини бўлади», дейилган.

Яна бир ривоятда: «Ким меваси бор хурмо дарахтини сотса, олувчи меваси билан олишни шарт қилмаган бўлса, меваси сотувчини бўлади», дейилган.

Изоҳ: Ҳорисий ва Ибн Хусрав Муҳаммад Ҳасан орқали ҳадисни ривоят этган. У айтди: «Бу Абу Ҳанифанинг қавли (сўзи)дир, биз ҳам унга амал қиламиз. Таҳовий ҳадисни Ибн Умардан марфуъ тарзда «Ким сотиб олса» лафзи билан келтирган.⁶

Уч юз қирқ иккинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Яъфурдан, у Абдуллоҳ ибн Амрдан (розийаллоҳу анҳу) эшитган бир кишидан ривоят қилади: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Аттоб ибн Усайдни маккаликларга бошлиқ қилиб жўнатаётганларида унга бундай дедилар: “Маккаликларни савдода икки шартдан — сотиш ва салафдан, сотилган молни қабул қилиб олмасдан сотишдан қайтар” (агар нақд бўлса, юз (сўм), бир ойга насия бўлса, икки юз (сўм) деб савдо қилиш савдодаги икки шартдир; сотиш ва салаф “менга шунча қарз берсанг, молимни шунчага сотаман”, дейишдир).

Изоҳ: Ибн Можжа ҳадисни Лайсадан келтирган. Ҳадисни Байҳақий Ибн Исҳоқдан ривоят қилган. Ҳадисни Ибн Можжадан бошқа барча «Сунан» соҳиблари келтиришган.⁷

Уч юз қирқ бешинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Исмоилдан, у Абу Солиҳдан, у Умму Ҳонийдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Умму Ҳоний (розийаллоҳу анҳу) айтди: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилдилар: “Ким умматимдан қийинчиликда қолган (қарздор) кишига қарзини тўлаши учун босим

кўрсатса (қистаса), Аллоҳ таоло унга қабрида босим кўрсатади (сиқувга олади)”.

Изоҳ: Ҳадисни Имом Бухорий келтирган. Имом Муслим ҳадисни Ибн Масъуд ва Абу Ҳурайранинг ривояти билан келтирган.⁸

ШУФАЪ*

Уч юз қирқ тўққизинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Муҳаммаддан ривоят қилади. Абу Муҳаммад айтди: «Ибн Саид ибн Жаъфар Сулаймон ибн Абдуллоҳдан ривоят этиб, менга Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Кўшни шуфаъга ҳақлидир”, деб айтганларини ёзиб юборди».

Изоҳ: Абдулкаримнинг ҳадиси Имоми Аъзам орқали турли йўллар билан ривоят этилган. Насайий ривоят қилган. Имом Бухорий ҳадисни Амр орқали ривоят қилган. Ибн Ҳиббон «Саҳиҳ»ида ҳадисни Абу Рофеъдан келтирган. Абу Довуд, Термизий, Насайий ва Ибн Можжалар ҳам ривоят этишган.⁹

МУЗОРАЪА

(Шерик бўлиб экин экиш)

Уч юз элик иккинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Зубайрдан, у Жобирдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади. Жобир айтди: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муайян улуш (масалан, учдан бири, тўртдан бири) эвазига шерик бўлиб экин экишдан қайтардилар».

Изоҳ: Имом Муслим Аътонинг Жобирдан ривоят этган ҳадисини келтирган. Имом Бухорий, Абу Довуд, Термизий ва Насайий бошқа ривоят билан ҳадисни келтиришган.¹⁰

Уч юз элик учинчи ҳадис

Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Абу Ҳусайндан, у Рофиъ ибн Ҳудайждан ривоят қилади. Рофиъ ибн Ҳудайж (розийаллоҳу анҳу) айтди: «Ҳазрати Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир боғни кўрдилар ва жуда ёқтирдилар.

— Бу кимники? — дея сўрадилар.

— Меники, — дедим.

— Қаердан сеники бўлиб қолди?

— Уни ижарага олдим, — дедим. Расули акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

— Даромадидан бирор нарса эвазига уни ижарага олма, — дедилар».

Изоҳ: Абу Довуд Абдулрахмон ривоят қилган ҳадисни келтирган. Рофеъ ибн Ҳудайжнинг бу ҳадисини «Кутуби ситта» соҳиблари ҳар хил санадлар билан ривоят қилишган.¹¹

Абдуллоҳ МУРОД

таржимаси

*Шуфаъ — кўчмас мулкни айтмай сотганида харидордан тортиб (сотиб) олиш. — Тарж.

⁶«Уқудбул-жавоҳир», 2-3. ⁹«Уқудбул-жавоҳир», 2-68.

⁷«Уқудбул-жавоҳир», 2-21. ¹⁰«Уқудбул-жавоҳир», 2-71.

⁸«Уқудбул-жавоҳир» 2-50. ¹¹«Уқудбул-жавоҳир», 2-54.

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Намоз вақтлари аниқ белгиланади

Яман давлати дин ва вақф ишлари вазилиги биринчи бор мамлакатнинг турли ерларида намоз вақтларини аниқ белгилашга қарор қилди. Бунинг учун мусулмон давлатлардан мутахассислар, астрономлар, университет ўқитувчилари ва бошқа текширувчилар жалб этилди. Вазирлик бошлиғи Хумуд Абод айтишича, бу тадбир ҳатто бир шаҳар ҳудудида ҳам намоз вақтларини аниқлашдаги фарқларни бартараф қилишга йўналтирилган.

Ҳозиргача намоз вақтлари кўпинча шариат талаблари, шаҳар ёки қишлоқдаги шароитни ҳисобга олмаган ҳолда, ўз билганича белгиланар эди.

ИНА

Қуръони карим маъно таржимаси словен тилида

Қуръони карим оятларининг словен тилидаги маъно таржималари нашрга тайёрланмоқда. Мазкур таржимани келгуси йилнинг иккинчи ярмида чоп

этиш мўлжалланган.

Республикада ҳозир эллик минг мусулмон яшайди, умумий аҳоли сони эса 1,9 милён. Словения мусулмонлари ҳукуматнинг ёрдами билан мамлакат пойтахти Лубланда Ислом марказини ташкил этиш ишларини бошлаб юборишган.

ИНА

“Мусулмонлар бирлиги”

Шу йилнинг 6—8 август кунлари Маккада ўтказиладиган “Мусулмонлар бирлиги” конференсида дунёнинг турли бурчакларидан уч юздан ортиқ уламо ва мутафаккир қатнашишади. Ислом олами уюшмаси ташкил этаётган ушбу анжуман Саудия Арабистони

шаҳзодаси Абдуллоҳ ибн Абдул Азиз ҳомийлигида ўтади.

“Анжуман асосан мусулмон мамлакатлар ва халқлар ўртасидаги маданий, сиёсий ва иқтисодий муносабатларни ривожлантириш масалаларига бағишланади”, деди уюшма Бош котиби Абдуллоҳ ат-Туркий. Йиғилишда БМТ ҳужжатлари доирасида четдан келадиган тажовузларни қайтаришга қаратилган умуммусулмон мудофаа кучларини, шунингдек, мусулмон давлатлар ва ташкилотлар ўртасидаги мунозараларни бартараф этувчи халқаро исломий судни ташкил қилишнинг истиқболларини муҳокама қилиш ҳам режаланган.

Бундан ташқари анжуманда эркин савдони ривожлантириш ва умумий исломий бозорни ташкил этиш орқали Ислом конференси ташкилотига аъзо давлатлар ўртасидаги иқтисодий муносабатларни мустаҳкамлаш масаласи ҳам кўриб чиқилади. Абдуллоҳ ат-Туркийнинг айтишича, олимлар мусулмонлар бирдамлигининг тарихий мисоллари билан танишадилар ҳамда исломий бирликнинг Қуръони каримда ва Пайгамбаримизнинг (алайҳиссалом) ҳадисларида баён этилган моҳияти, бугунги аҳволи ҳақида фикр алмашадилар.

РИА “Новости”

Халқаро молия университети

“Negara Malaysia” банки бошқарувчиси доктор Зати Ақтар Азиз Малайзияда исломий молия мутахассисларини тайёрловчи халқаро университет очилиши ҳақида хабар қилди.

Энди ташкил этилаётганига қарамай, янги университетнинг ўқув дастурлари ишлаб чиқилган. Жаноб Зати мамлакатдаги барча ис-

ломий молия муассасаларини соҳа мутахассисларини тайёрлашнинг самарали тизимини йўлга қўйишда ҳамкорликка чақирди. Университетдан ташқари махсус курслар очиш, шу билан бирга, савдо ва тадбиркорлик олий ўқув юртлари дастурларига исломий молия илмини ўргатиш соатларини киритиш мўлжалланган.

“Муаммо шундан иборатки, ўқув дастурлари янги технологияларга мувофиқ келиши керак”, дея таъкидлади жаноб Зати. Банк ишларини йўлга қўйишда нафақат молиячилар, балки муҳандислар ҳам фаоллик кўрсатишлари лозим. Ислом олимлари банк ҳуқуқи доирасидаги зарурий билимларга ҳам эга бўлишлари зарур.

Жаноб Зати бу борада Малайзиянинг мавжуд ижобий тажрибасига эътиборни қаратди. Мамлакатда истеъмолчиларнинг шариат талабларига мос молиявий хизматлар борасидаги билим даражаларини оширишнинг ўн йиллик дастури амалга оширилмоқда. “Билим савиясининг ошуви исломий молия хизматларига бўлган талаб ва эҳтиёжни орттиради”, дея изоҳлади бошқарувчи. Дастур фақат алоҳида шахсларга эмас, балки исломий молия саноатида етакчи ўринда туриши лозим бўлган майда ва ўрта бизнес вакилларини ҳам кенг қамраб олиши керак.

ИНА

Италия

прокуратурасининг қарори

Италия прокуратураси икки йил аввал Миланда мисрлик диний арбобни террорчилар билан алоқадорликда айблаб олиб қочиб кетган МРБнинг ўн уч айғоқчисини ҳибсга олишга қарор қилди. Ҳибсга олинадиганлар орасида МРБ Миландаги вакилликнинг собиқ бошлиғи ҳам бор. Прокурорлар фикрича, МРБнинг бу амалиёти Италия мустақиллигига жиддий путур етказган.

2003 йили 13 февралда МРБ айғоқчилари Абу Умар номи билан танилган мисрлик муҳожир имом Наср Усома Мустафо Хасамни олиб қочишган. Тергов маълумотларига кўра, Абу Умар олиб қочилганидан кейин Мисрга олиб борилган ва қамоққа ташланган.

2003 йилнинг май ойида Абу Умар кутилмаганда хотинига қўнғироқ қилиб, амиқолик айғоқчилар томонидан ўғирланганини,

сўнг Мисрга олиб келинганини, кейинчалик эса қўйиб юборилганини айтади. Бу қўнғироғидан кейин Абу Умар яна Миср политсаси томонидан ҳибсга олинган.

Вести. Ру.

Черков сотилади

Берлин шаҳридаги протестантлар ибодатхоналаридан бири масжидга айлантириш учун мусулмонларга сотилиши мумкин. Шаҳар маъмурлари катта қарзларни

узиш ва шаҳарнинг энг зарурий эҳтиёжлари учун қўшимча маблағга эга бўлиш мақсадида ёнғиндан талофат кўрган черков биносини сотишга қарор қилишди.

Шаҳарнинг юқори мансабли амалдорларидан бири Фридер Брейткреуз Хамм айтишича, маъмурият жиддий муаммолари ечимини топиш учун тезда топиладиган 2,5 милён еврога муҳтож. Маъмурлар берган эълонда шундай дейилади: “Черковнинг фақат битта эгаси бор эди. Бу бинода мусулмонлар учун яхши масжид очиш мумкин”.

RBC

Ҳукумат алмашинуви кутилмоқда

Болгария мусулмонларини бирлаштирган “Ҳақ ва эрк учун” ҳаракати мамлакатда бўлиб ўтган сайловлар чоғида мавқеи жиҳатидан учинчи сиёсий кучга айланди. Уларга сайловчиларнинг деярли 12 фоизи овоз берди.

Яқин орада Болгарияда ҳукумат алмашинуви кутилмоқда. Бюллетенлар ҳисоблаб чиқилганида муҳолифатдаги сотсиалистик партия 31 фоиз овоз олиб, пешқадамлик қилгани маълум бўлди. Ҳукумат ташкил этиш учун эса у бошқа кучлар билан иттифоқ тузишга мажбур. Болгария сотсиалистик партияси, жумладан, “Ҳақ ва эрк учун” ҳаракати билан музокарага киришмоқчи.

Ҳозир ҳокимият тепасида турган собиқ подшоҳ Симсон Сакскобургготий бошчилигидаги “Симсон II” миллий ҳаракати сайловларда 20 фоизга яқин овоз олди.

“Deutsche Welle”

Муҳаммад СОЛИҲ МУНАЖЖИД

*Инсонлар энгил санайдиган,
аммо сақланишлари вожиб бўлган*

ҲАРОМ НАРСАЛАР

Қимор ўйнаш

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: “**Эй мўминлар, ароқ (ичиш), қимор (ўйнаш), бутлар (уларга сифиниш) ва чўшлар (билан фолбинлик қилиш) шайтон амалидан бўлган ҳаром ишлардир. Бас, нажот топишингиз учун уларнинг баридан узоқ бўлингиз**” (Моида, 90).

Жоҳилиятда араблар қимор ўйнар эдилар. Унинг энг кўп тарқалган шакли ўн киши битта туяни ўртада сотиб олиб, сўнг қуръа ташлаш йўсинида қадоқ (идиш) очишарди. Еттита ўйинчи одатлари бўйича белгиланган ҳар хил улушлар олишса, қолган учтаси ҳеч нарса олмас эди.

Ҳозирги пайтда қиморнинг бир неча турлари чиқиб кетди. Ҳар қандай ўйин билан, у нима деб аталса-да, ўзганинг ҳақини, молини олиш қимордир. Модомики бировнинг ҳақи бошқага ноҳақ ўтиб кетар экан, қандай ном билан номланса-да, шариат бўйича ҳаром ҳисобланади. Баъзи бир ўйингоҳлар ва кўнгилочар марказлардаги қиморга йўналтирилган ўйинлар: кўчқор, хўроз ва ит уриштириш каби ўйинлар ҳам ҳаромдир.

Ўғрилик

Қуръони каримда: “**Ўғри эркакни ҳам, ўғри аёлни ҳам қўлларини кесинглар!** (Токи бу) уларнинг қилмишларига яраша жазо бўлсин, Аллоҳ томонидан берилган азоб бўлсин. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Эгасидир” (Моида, 38) деб марҳамат қилинади.

Пайғамбар (алайҳиссалом) бундайлар ҳақида хабар бериб: “Дўзах менинг олдимга келтирилди. Унинг оташи (тафти) тегиб кетишидан қўрқиб эҳтиётланганим учун сизларнинг олдингизга чиқишдан кечиккан эдим. Мен унда (дўзахда) ўз

ичак-чавоқларини судраб юрган, учи эгри таёқ кўтарган кишини кўрдим. У учи эгри таёғи билан ҳожиларнинг (нарсаларини) ўғирлар эди. Буни сезиб қолишса, таёғимга илиниб қолибди, дерди, сезмай қолишса, олиб кетар эди”, дедилар (Муслим ривояти).

Ўғриликнинг энг қабиҳи халқ мулкини ўғирлашдир. Баъзи кимсалар: “Бошқалар ўғирлаяпти-ку, биз ҳам олсак олибмиз-да”, дейди. Билмайдики, бундай ўғирлик бутун мусулмонлардан ўғирлашдир. Зеро, умумий мулк барча мусулмонларга тегишлидир. Баъзилар мусулмон бўлмаганларнинг мулкини “Улар кофир-ку” деган далил билан ўғирлайди. Бу иш нотўғридир..

Баъзи одамлар озроқ ёки арзон нарсани ўғирласа бўлаверади, деб ҳисоблайди. Ҳолбуки, Пайғамбар (алайҳиссалом): “Тухум ўғирлаб, қўли кесилган, арқон ўғирлаб, қўли кесилган ўғрига Аллоҳнинг лаънати бўлсин”, деганлар (Имом Бухорий ривояти).

Ўғрилик қилган киши аввало Аллоҳга тавба қилиши, сўнг олган нарсасини эгасига қайтариб бериши шарт. Ошкора ё пинҳона бўлсин, фарқи йўқ, албатта молни эгасига қайтармоғи керак. Мабодо молнинг эгасини ёки унинг меросхўрини астойдил ахтарса ва лекин топа олмаса, ундай ҳолда савобини молнинг эгасига ният қилиб уни садақа қилиб юборади.

Пора олиш ва бериш

Қози ёки ҳокимга ҳақни тўхтатиш ё ноҳақ ишни юрғатиш мақсадида пора бериш оғир гуноҳдир. Бу иши адолатсиз ҳукмга, зулмнинг қарор топишига ва фасод ишларнинг тарқалишига олиб келади. Аллоҳ таоло бундай огоҳлантиради: “**Мол-дунё-**

ларингизни ораларингизда ноҳақ — ҳаром йўллар билан емангиз! Ва билиб туриб, одамларнинг молларидан бир қисмини гуноҳ — ҳаром йўл билан ейиш учун (молларингизни пора қилиб) ҳокимларга узатманг!” (Бақара, 188). Абу Ҳурайра (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: Пайғамбар (алайҳиссалом): “Ҳукм чиқаришда пора берган ҳам, олган ҳам Аллоҳнинг лаънатиға йўлиқади”, деб огоҳлантирганлар (Имом Аҳмад ривояти).

Асримизға келиб порахўрлик шунчалар кенг илдиш отиб кетдики, ҳатто баъзи мансабдорлар учун ойликларидан ҳам катта улкан даромад манбаиға айлланиб қолди. Кўп ишлар, муомалалар порасиз бошланмайдиган ва усиз тугамайдиган бўлиб қолди. Камбағаллар бундан улкан зарарлар кўрмоқдалар. Пора кўп одамларни виждонидан айирди, хизмат кўрсатувчининг хизмат буюрувчиға нисбатан муносабати бузилишиға сабаб бўлди. Пора берганға тузукроқ, бермаган бечораға ёмондан ёмон хизмат кўрсатилади ё кечиктирилади ёки умуман ташлаб қўйилади. Навбати кейинда бўлса ҳам, пора берганлар илгарироқ ишларини битириб оладилар. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бу гуноҳи кабира иштирокчиларини дуоибад қилиб, бундай деганлар: “Пора берганға ҳам, уни олганға ҳам Аллоҳнинг лаънати бўлсин” (Ибн Можжа ривояти).

Ер тортиб олиш

Аллоҳдан кўркуви йўқ одам ихтиёридаги кучқудрат ва ҳийла ўзгаларнинг молу мулкиға кўз олайтириш, эға бўлиб олиш каби ноҳақ ишларда қурол бўлиб хизмат қилади. Ана шундай ишлардан бири ер тортиб олишдир. Бу жиноятнинг жазоси ғоятда оғир бўлиб, бу ҳақда Абдуллоҳ ибн Умар (розийаллоҳу анҳумо) ривоят қилган ҳадисда бундай дейилган: “Ердан озгинасиға бўлсин ноҳақ эға бўлиб олган одам қиёмат куни етти қават ерга кўмилади” (Бухорий ривояти). Саҳоба Яъло ибн Муррадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: Пайғамбар (алайҳиссалом): “Қайси бир киши бир қарич ерни бўлсин-да, ноҳақ олса, Аллоҳ унга ўша ернинг еттинчи қаватигача кавлаттириб (бир ривоятда: «орқалаттириб келиб») сўнг халойиқнинг ўртасида ҳукм чиқаргунча, қиёмат куни бўйниға занжир қилиб осиб қўяди”, дедилар (Табароний ривояти).

Ернинг белгиларини ва чегараларини ўзгартириш йўли билан қўшнисининг ҳисобидан ўз ерини кенгайтириб олиш ҳам ер тортиб олиш ҳукмиға киради. Мана бу ҳадис шунга далилдир: “Ерда (ўрнатилган) белгиларни ўзгартирган кишиға Аллоҳнинг лаънати бўлсин” (Муслим ривояти).

Шафеълик (воситачилик) учун ҳадя олиш

Обрў ва мансаб, агар шукри адо этилса, Аллоҳнинг бандаға берган неъматларидан саналади. Мусулмонларнинг манфаати йўлида ўз мансаби билан жонбозлик кўрсатиб хизмат қилиш ана шу неъматнинг шукроналаридан бўлади. Умумий тарзда айтилган бу ҳадис шафеъликка ҳам тааллуқлидир: “Сизлардан ким ўз биродарига наф келтиришға қурби етса, (шу ишни) қилсин!” (Муслим ривояти).

Ўз мансаби, обрўи билан биродарини зулмдан ҳимоя қилса ёки унга бирон (наф) фойдаси тегса ва бунда ҳаром ишға қўл урмаса ёки бошқа бировнинг ҳуқуқиға зарар етказмаса нияти пок, холис бўлса, савоб олади. Бу ҳақда Пайғамбар (алайҳиссалом) бундай деганлар: “Шафеълик қилинлар, ажр (савоб) оласизлар” (Абу Довуд ривояти).

Шафеълик эвазига бир нарса олиш жоиз эмас. Бунга саҳоба Абу Умома (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилган ушбу ҳадис далилдир: Пайғамбар (алайҳиссалом) дедилар: “Ким шафеъликка ўтгани учун берилган ҳадяни олса, судхўрликнинг энг катта туридан бириға қўл урибди” (Имом Аҳмад ривоти).

Бирор шахсни вазифаға тайинлаш, бир соҳадан ё минтақадан бошқасиға ўтказиш ёки касалға дори топиб бериш ва бошқа шу каби холатларда ўз мансаб обрўини, бирон маблағ эвазига таклиф қиладиган кишилар ҳам бор, бу эса, юқорида зикр қилинган ҳадисға биноан, ҳаромдир. Бундан ташқари ҳадиснинг зоҳири олдиндан шартлашмай ҳақ олишға ҳам тегишлидир. Аслида савоб иш қиладиган кишиға қиёмат куни Аллоҳ таолодан оладиган ажр-мукофот кифоядир.

Бир киши Ҳасан ибн Саҳлнинг ҳузурига келиб бир ишда шафеълик қилишларини сўради. Ҳасан ибн Саҳл унга ёрдам бердилар. Ҳалиги киши: “Ташаккур, раҳмат”, деб миннатдорлик билдирди. Шунда Ҳасан ибн Саҳл: “Бизға нимаға раҳмат дейсан, биз молнинг закоти бўлгани каби мансабнинг ҳам закоти бор деб биламиз”, дедилар.

Шу ўринда бирон ҳақ эвазига бир ишни бошлаш, назорат қилдириш ва охириға етказдириш учун шаръий ижара бўйича одам ёллаш билан ҳақ бадалига мансабу мартабасини ва воситачилигини таклиф қилиш ўртасида фарқ борлигини унутмаслик керак.

Камолиддин ИНОЯТУЛЛОҲ ўғли
таржимаси

ФРАНСИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Франсия Оврупанинг гарбида жойлашган, иқтисоди ва маданияти ривожланган, жаҳон сиёсатида ўз ўрнига эга қадимий давлат. Унинг тарихи милoddан аввалги олтинчи асрга боради. Ҳа пайтда бу ўлкада галл қабилалари яшар эди. Милoddан олдинги биринчи асрда у ерни римликлар босиб олишди ва Рим империяси таркибида Галлия музофоти ташкил этилди. Милoddнинг 406 йили бу ерга олмон қабилалари бостириб кирди ва Франк давлатини тузишди.

814 йили Франция қироли Буюк Карл Фарбий Оврупанинг катта қисмини эгаллади ва Рим империясига асос солди. 1302 йилда биринчи фаранг парламенти — Бош штатлар тузилди. 1337 — 1453 йиллар мобайнида Англия билан бўлган “юз йиллик” уруш Франциянинг зафари билан тугади. Ҳн еттинчи асрдан бошлаб Франция Оврупадаги энг қудратли монархия давлатига айланди. Шундан кейин мамлакатнинг юксалиш ва инқироз давлари алмашилиб турди. У кўпгина феодал ва мустамлакачилик урушлари гирдобига тортилди. Оқибатда Ҳиндистон ва

Майдони: 551 минг км²
Аҳолиси: 59,2 милён киши
Пойтахти: Париж шаҳри
Маъмурий тузилиши: 22 вилоят ва денгиз орти департаментлари

Тузуми: республика
Давлат бошлиғи: президент
Йирик шаҳарлари: Марсел, Лион, Лилл, Бордо
Пул бирлиги: евро (франк)

Канададаги жуда кўп мустамлака ерларидан айрилди.

Ҳн саккизинчи асрнинг охири Франция тарихида қизгин воқеаларга бой бўлди. 1789 йил 14 июлда халқ Бастилия қалъасига ҳужум қилди ва буржуазия инқилоби бошланди. Орадан уч йил ўтиб, Франция республика деб эълон қилинди, крепостной ҳуқуқ бекор қилинди. 1799 йили Наполеон Бонапарт бошчилигида давлат тўнтариши бўлди, мустабид тузум ўрнатди ва ўзини император деб эълон этди. Наполеон бутун Марказий ва Фарбий

Оврупани Францияга бўйсундирди. Аммо 1812 йилги Русияга юриш император учун ҳалокатли бўлди. 1848 йилга келиб, Франция иккинчи марта республика деб эълон қилинди. 1871 йили эса Париж Коммунаси ғалаба қозонди ва кўп ўтмай мағлуб бўлди. Тўрт йилдан сўнг Учинчи республика Конституцияси қабул қилинди. Франция биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари, мустамлака жанглари гирдобига тортилди ва яна икки марта Асосий қонунни ўзгартиришга мажбур бўлди.

Иккинчи жаҳон урушидан кейин Франция нафақат Оврупа, балки жаҳондаги қудратли, саноати ва қишлоқ ҳўжалиги юксак ривожланган давлатга айланди. Мамлакат ҳозир четга маҳсулот чиқариш бўйича жаҳонда тўртинчи, саноат ишлаб чиқариш ҳажми бўйича эса бешинчи ўринда туради. Мамлакатда темир маъдани (жаҳонда бешинчи), тошкўмир, табиий газ, уран, боксит, мис, қалай, олтин қазиб олинади. Қора ва рангли металлсозлик, нефтни қайта ишлаш, атом саноати, машинасозлик каби тармоқлар яхши ривожланган. Франция самолёт, ракета, фазо техникаси, курулроғ, автомобил, кема, электротехника буюмлари ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш соҳасида ҳам дунёда етакчи ўринларни эгаллаб турибди. Шунингдек, сут ишлаб чиқаришда Оврупада биринчи, гўшт ишлаб чиқаришда эса иккинчи ўриндадир.

Ўтган асрнинг эллигинчи йилларида Франция автомобил

заводларида ишчи кучи етишмагани учун мамлакат ҳукумати Жазоир, Мароқаш, Тунис, Туркия, Сенегал, Мали, Ливандан кўплаб ишчиларнинг келишига рухсат берди. Етмишинчи йилларга келиб, уларнинг оила аъзоларига, қариндош-уруғларига ҳам ижозат бўлди. Ана шу омил туфайли ва фаранг миллатига мансуб кишиларнинг Ислом динини қабул қилишлари сабабли мамлакатда мусулмонлар сони тинмай ортиб бормоқда. Расмий маълумотларга кўра, ҳозирги пайтда мамлакат аҳолисининг тўққиз фоиздан кўпроғи ёки беш милёнга яқин киши мусулмондир. Буларнинг тўрт ярим милёни турли мамлакатлардан келган кишилар. Кейинги йигирма йил ичида мусулмонлар сони икки баравар кўпайди.

Франсия Ички ишлар вазирлиги дин бўлими маълумотларига кўра, ҳозир мамлакатда бир ярим мингдан ортиқ масжид ва намозхоналар ишлаб турибди. Бир юз эллик минг киши у ерларга мунтазам қатнайди. Ибодатхоналарда тўққиз юз нафар имом-хатиб бор. Париж жомеъ масжиди мамлакатдаги энг йирик ибодатхона ҳисобланади. У биринчи жаҳон урушидан кейиноқ фаранг армияси сафида жанг қилган жазоирликларга миннатдорлик рамзи сифатида қурилган ва ҳозиргача Жазоир томонидан маблағ билан таъминланади.

Мамлакатда бир неча исломий ташкилотлар фаолият юри-

тляпти. “Франсия Ислом ташкилотлари уюшмаси”, “Франсия мусулмонлари миллий федератсияси”, “Ислом-Ғарб алоқалари маркази” шулар жумласидан. 1979 йили Парижда “Халқаро Ислом бирлиги”нинг бўлими очилди. У Саудия Арабистонидан молиявий ёрдам олмоқда. 1981 йили Саудия Арабистони ташкил этган “Ислом бирлиги” ва Мароқаш ёрдамида тузилган “Франсия мусулмонлари миллий федератсияси”нинг ҳар бири тахминан бир юз қирқ — бир юз элликтдан исломий ташкилотларни бирлаштирган.

Франсия ҳукумати бир томондан мамлакатдаги ҳар қандай сиёсий партиядан ҳам кўп сонли бўлган мусулмонлар жамоаси билан келишишга мажбур бўлса, иккинчи томондан, Ғарб сивилизатсияси ва дунёвий ҳаёт тизимига таъсирини ўтказаётган Ислом дини ғояларидан жиддий ташвишга тушмоқда. Ўтган йили мусулмон қизларнинг мактабга ҳижобда қатнаши билан боғлиқ муаммолар мамлакатнинг ижтимоий ҳаётини ларзага солди. Айни пайтда, ҳукумат имомлар ва бошқа диний ходимларнинг хорижий ўқув юртларида тайёрланишига рози эмас. Ўлкани, аҳолининг урф-одатларини яхши билган мутахассисларни Франсиянинг ўзида тайёрлаш чоралари ахтарилмоқда. Бу масала ҳукумат идораларида сансоларлик тўлқинида сузиб юрганида Белфорд орилфунуни электроника муаллими, ироқлик муҳожир Зуҳайр Маҳмуд Оврупа ижтимоий фанлар институтини ташкил этди. Ўзига хос бу Ислом дорилфунуни “оврупача имомлар” тайёрлайдиган билим

ўчоғига айланди. Ироқлик олим, бундан ташқари, Белфорда диний адабиётлар дўконини ва мусулмон ёшлари уюшмасини ҳам ташкил этди. Зуҳайр Маҳмуднинг айтишича, дорулфунунда Ислом асослари ва тарихи, Куръони карим ва Суннати Набавийга илмларидан ташқари Оврупа ҳазораси ва бошқа динлар тарихини ҳам ўрганишади, машгулотлар араб ва фаранг тилларида олиб борилади.

Франсия Оврупа қитъасидаги энг нуфузли, қудратли ва юксак маданиятга эга мамлакатлардан саналади. Ўлкада истиқомат тутган милёнлаб мусулмонлар ҳам Франсия равнақиға муносиб ҳиссаларини кўшмоқдалар.

Аҳмад МУҲАММАД

Манбалар:

1. Страны мира”, справочник, Москва, 2003, стр. 118 — 122.
2. “Атлас мира”, справочник, Москва, 2003, стр. 43.
3. “Каких цветов Ислам для Франции”. РИА-Новости.
4. Михаил Тулский. “Ислам в неисламском мире”. www.islam.ru.

САОДАТ ВА ЖАҲОЛАТ

ёки: Инсонлар кўпроқ нимадан қўрқишлари керак?

Одам боласининг табиатида қўрқоқлик бор. Янги туғилган чақалоқдан тортиб қартайган қариягача нимадандир қўрқади. Норасидани онасини йўқотиб қўйиш, ваҳимали шовқин-суронлар, катталарнинг дўқ-калтаклари, чақмоқ-момоқалдироқ, йиртқич ҳайвонлар, жин-алвасти ҳақидаги гаплар, алдов ва зўравонлик, қоронғулик-зулмат кабилар қўрқувга солади. Йигитни ҳаётда ўрнини тополмаслик, имтиҳондан йиқилиш, севгисининг рад этилиши, муносиб иш йўқлиги ва ҳоказолар қўрқуви босади. Катта ёшдагилар ҳам қўрқув таъқибидан четда эмас. Катталарни турли касалликлар, омад-

сизлик, амалдан кетиш, душманлар хусумати, болаларнинг ноқобил чиқиши, дўстлар хиёна-ти, қонунни бузиб қўйиш, турли фалокат ва офатлар, бошлиқлар зуғуми, қашшоқлик, эл-юртда шарманда бўлиш, барвақт қариш ва ўлим каби ҳолатлар қўрқуви қийнайди.

Бу қўрқув инсонни машаққатларга, турли гуноҳларга, инсофга хилоф иш тутишга рўбарў қилади. Баъзилар одамларнинг гапидан, маломатидан қўрқиб тўй-маъракаларни катта қилади. Йўқ ердаги бидъат ишларга, хурофотларга қўл уради. Нопок, фосиқ кишилар билан яқинлашади. Қўрқув туфайли инсон гоҳо бор-будидан ажрайди. Ҳаёти издан чиқади. Эътиқод-имонидан чекинади.

Қўрқоқлик инсонни ҳар кўйга солади. Шахсиятини бузади. Эркига, идрокига, эътиқодига тажовуз қилади. Хорлик, шармандалиқ қаърига улоқтиради. Аёл эрининг зуғумидан қўрқиб, уни алдашга, баҳона-сабаблар қидиришга ўтади. Демак, шу дамдан бошлаб оилани ишонч, тотувлик, ҳаё тарк этади.

Ишчи раҳбаридан қўрққани туфайли ўлда-жўлда қолган режани бажарилди деб маълумот бериб юборади. Натижада корхонанинг иқтисоди зарар кўчасига кирди. Бир қарашда беозоргина бошланган ана шундай қўрқув “туққан” алдов-ёлғонлар тўпланиб-йигилиб охири улкан бир ёлғон тоғига айланади. Бир-икки қўрқоқнинг ёлғон-ҳийлалари тўпланиб, бутун жамият таназзулига сабабчи бўлиб қолади, уруш-ихтилофлар, вайронгарчилик-инқирозларни келтириб чиқаради. Қўрқув бор жойда адолат чекинади, зулм-бедодлик урчийди.

Табиий қўрқув инсон ва жамиятни шу каби тубанликка етакласа, ундан қандай халос бўлиш мумкин? Бунинг бирдан-бир йўли Аллоҳни таниб фақат Ундан қўрқишдир. Бақара

сурасининг 150-ояти мазмуни шундай: “Магар уларнинг ичида зулм қилгувчилар ҳам борки, сизлар улардан қўрқмангиз. Мендан қўрқингиз!”; “Улардан қўрқасизларми? Агар (ҳақиқий) мўмин бўлсангизлар, қўрқингизга лойиқроқ зот Аллоҳ-ку, ахир?!” (Тавба, 13, мазмуни).

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: «Аллоҳ азза ва жалла дейди: “Иззатим ва буюклигимга қасамки, иккита қўрқув ва иккита хотиржамликни бандамда жам қилмайман. Ким дунёда мендан қўрқса, охиратда уни хотиржам қиламан. Ким дунёда хотиржам бўлса, қиёматда уни қўрқитаман”» (Абу Наъим ривояти).

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) яна: “Аллоҳдан қўрқиб йиғлаган киши ҳатто сут кўкракка қайтмагунча дўзахга кирмайди (яъни, бу мумкин бўлмаган иш)”, дедилар (Абу Хурайрадан Имом Термизий ривояти). У зот яна бундай марҳамат этганлар: “Аллоҳ азза ва жалланнинг азамати, ҳайбати ва кибриёсидан ҳамма вақт хавф ва қўрқувда бўлиш барча ҳикматларнинг бошидир”. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ибн Масъудга бундай дедилар: “Мендан кейин мен билан кўришишни, бирга бўлишни истасанг, Аллоҳдан қўрқувингни кучайтир. Аллоҳдан қўрқув инсонни яхши амалларга йўллайди. Аллоҳдан қўрққанлар кўп нарсадан қўрқадилар, эҳтиёт бўладилар. Аллоҳдан бошқасидан қўрққанларни эса Аллоҳ ҳамма нарсадан қўрқитади...”

Бизни ҳар қандай жазодан қутқарувчи Аллоҳнинг ўзи! Ҳеч ким, ҳар қандай қудратли шахс Унинг ҳузурдаги ҳисоб ва жазодан қутқариб қола олмайди! Аллоҳдан қўрқиб банда учун илоҳий неъмат. Ҳузур Олийда ўзини паст, хоксор тутиш энг улуғ олижаноблик! Молик ибн Динор айтибдилар: “Агар киши нафсида қўрқинч ва умид аломатини билса, у ишончли ишни ушлабди”. Яҳё ибн Муоз эса: “Инсон агар фақирликдан қўрққанидек жаҳаннам оташидан ҳам қўрқсайди, шубҳасиз, жаннатга кирарди”, деганлар.

Айтишларича, Аллоҳдан қўрқининг аломати етти нарсда — тилда, қалбда, кўзда, меъдада, қўлда, оёқда, итоатда намоён бўлади. Ва буни бундай шарҳлайдилар: Аллоҳдан қўрққан одам тилини ёлғон, ғийбат, бўҳтон, беҳуда сўзлардан тияди. Аллоҳнинг зикри билан машғул бўлади. Аллоҳдан қўрққан киши қалбини ҳасад, кўролмаслик, душманлик хусумат каби иллатлардан фориғ этади. Кўзини ҳаромдан асрайди, дунёга ҳирс эмас, ибрат назари ила боқади. Меъдасини шубҳали ва ҳаром нарса би-

лан тўлдирмайди. Қўлини ҳаромга узатмайди. Исён йўлида эмас, Аллоҳга итоат йўлида одимлайди. Аллоҳдан қўрққан одам ёлғиз Аллоҳ ризоси учун Унга итоат этади, риёдан, иккиюзламачилиқдан сақланади.

Аллоҳдан қўрқувчилар тақводорлардир. Тақводорлар Аллоҳдан қўрққанлари учун Унинг амрига итоатда туришади, ўзларини барча ёмонликлардан тийишади. Охират йўлида ҳаммаша ибодатда бўлишади. Жаннат неъматлари орзуда барча қийинчилик, азоб-уқубатларга сабр этишади. Тақводорликнинг белгиси қўрқув ва умид орасида туришдир! Яъни Аллоҳнинг газабидан, ҳисоб-китобидан қўрқиб ва, айни пайтда, Унинг раҳмат-мағфиратидан умидворлик туйғуси билан яшаш!

Сулаймон ад-Доримий бундай дебдилар: “Қўрқувдан йироқ бўлган қалблар албатта хароб бўлгусидир. Гуноҳлардан қўрқиб солиҳларнинг иши. Аллоҳдан қўрқиб сидиқлар ва муваҳҳидларнинг амали. Осийлар Қодири Зулжалолни таниганларида эди, гуноҳларидан эмас, Ҳақ таолонинг ўзидан қўрқадилар. Чунки Аллоҳдан қўрқув жаноби Пайгамбаримизни коинот сарварига, инсоният фаҳрига айлантирди, Аллоҳдан қўрқмаслик Абу Жаҳлни икки дунёда хор айлаб, дўзах тубига — асфаласофилинга отди.

Жаъфар АБДУЛМЎМИН

ТҮЙДАН ОЛДИН КЎЗИМИЗНИ ОЧАЙЛИК

Сувсиз ҳаёт йўқ

Асрлар давомида шаклланган азиз қадриятларимиз бор. Буни сувга муносабатда ҳам кўришимиз мумкин. Сув азиз, бебаҳо неъмат саналади. Болалигимда катталардан эшитганим — сувга тупурма, бу гуноҳи азим, кўр бўласан, деган даккини ҳеч унутолмайман. Ҳанда ариқларимиздаги оқар сувлар доимо тоза бўлар эди. Ифлосланишига йўл қўйилмасди.

Очиғи, ҳозир оқар сувлар мусаффолигига эътиборсиз бўлиб қолдик. Етти-саккиз фарзанд улгайтираётган аёлларнинг кўпи ариқ лабида кир чайиб, ҳеч нимани ўйламай, мағзавани сувга ағдариб кетаверишади. Баъзи ёш келинчалар эса тонгда кўча супуриб, чиқиндиларни тўғри ариққа ташлайди. Баъзилар эса ҳатто чорва моллари ўлигини ариқ ва каналларга ташлаб юборишади. Бундан оғир жиноятга қўлуриб, оқар сувлар ёқасига молхона,

ҳаммом, ҳожатхона қуриб олганлар бор...

Биз яшайдиган Тақчиён ва Шарғун ариқлари суви бундан ҳам хатарли. Уларга заводларнинг кимёвий моддалар билан тўйинган оқавалари тўғрилаб қўйилади.

Бу ҳолат тансиқ бойлигимиз сувни ифлослаш, заҳарлаш, Аллоҳнинг марҳаматига ношукрлик, билиб туриб бир-биримизнинг соғлигимизга путур етказиш-ку! Сувсиз ҳаёт йўқ. Унинг тозалиги эса янада муҳим. Ариқ сувларини тоза тутсак, унга тўғри келган нарсаларни ташламасак, ариқларимиз суви тоза бўлиб, яна унда нон-оқизоқ қилиб ейиш

кунларига етамиз, деб ишонаман. Тоза неъмат татиган танимиз соғ, руҳиятимиз гўзал, зеҳнимиз ўткир бўлади, иншааллоҳ.

Аннамурад Жумақул,
Сариосиё тумани

“Тўйдан чиққан одам”

“Ҳидоят”да ўқиганимиз — “Тўйдан чиққан одам” мақоласи (2005, 1-сон) бизда кучли таассурот қолдирди ва эзгу ишга ундади.

Янги ташкил топган Ҳамза номидаги маҳалла оқсоқоли Раҳматжон Аҳмадалиев ташаббус билан чиқди. Тўйларда келинникига қирқта, элликта қутиларда

зиёфатлар жўнатиш, дастурхонга маст қилувчи ичкилик қўйиш каби ортиқча ташвиш, нохуш оқибатларга олиб келадиган одатлардан қутулишга аҳд қилдик. Бунинг ўрнига бор маблағни келин-куёвнинг яхши яшашини таъминлашга, уларнинг энг зарурий харажатларига сарфлашга келишиб олдик.

Негаки, қишлоқларимизда ҳамон тўйдан чиққач, елкаси қисик, чўпдай озгин, юзлари сўлгин одамлар кўп учрайди. Бундай кишиларнинг тўйдан олдин кўзини очиш, уларни исрофгарчилик, ичкиликбозлик каби ношаръий одатлардан қайтариш вақти етди, деб ўйлаймиз.

Абдураҳим Мадрахим,
Эргаш ҳожи Жўраев,
Ёзёвон тумани

Абдураззоқ Самарқандийнинг “Матлаи саъдайн ва мажмаи баҳрайн” асари темурийлар даври Марказий Осиё тарихига оид мўътабар манбалардан биридир. Ушбу асарда тарихий воқеалар солнома тарзида йилма-йил баён қилинган. Муаллиф бу даврдаги бунёдкорлик ишлари, маданий қурилишлар, Миср, Хитой, Ҳиндистон ва бошқа мамлакатлар билан дипломатик алоқаларга ҳам катта ўрин ажратади. Шунингдек, темурий ҳукмдорларнинг мамлакатни бошқаришда шариатга қатъий риоя қилиш юзасидан амалга оширган тадбирлари ҳақида ҳам қимматли маълумотлар беради. Улардан бирини сизга илдиндик.

Абдураззоқ САМАРҚАНДИЙ

ШАРЪИЙ ҲУКМ БИЛАН ШАРОБ ТЎККАН ШОҲ

Саккиз юз қирқ тўртинчи (1440-1441) йил воқеалари

Пайғамбар алайҳиссалом томонидан айтилган худди (садаф ичига) яширинган дурдек ҳадис: “Аллоҳ таоло бу умматлар учун ҳар бир юз йилликнинг аввалида улар динини янгилаб берувчи бир кишини юборади”нинг мазмуни ҳоқони саъид¹ шаънига ғоятда мос келади. Қуйидаги сўзлар бу фикрларга далил бўла олади: “Онҳазрат саккиз юзинчи (1397-1398) йили² Хуросон мамлақати салтанати (тахти)га тайин қилинди. Салтанат ҳаракатида бўлган гўдаклик чоғларидан то жаҳон халифалик тахтига чиқиб қарор топгани шу замонгача унинг олий истакка интилувчи ҳимматининг кўзда тутган мақсади ҳаммиша ҳақ динни мустаҳкамлаш, пайғамбарлар саййиди Муҳаммад алайҳиссалом шариатини кучайтириш бўлиб келди ҳамда илоҳий фармонни ижро этишда, айниқса, ман этилган ва номуносиб ишларни йўқотиш ва жиловлаб олишда ғоятда жидду жаҳд кўрсатди.

Шу ҳолда иҳтисоб³ олий мансабига мансуб бўлган шариф кишилар ифтихори Сайид Муртазо Саҳҳоф ва воизлар раҳбари мавлоно Абдулжалил ал-Қоинийлар арзга етказдилар:

“Онҳазратнинг адолати кўмагида бутун мамлакатда мастликни мушқин хатлик оҳуқўз Хитой гўзаллари кўзидин бошқа ерда кўриш душвор ва хуморликни ёрнинг шаҳло кўзидан бошқа ерда учратиш мумкин эмас бир пайтда шаҳзодалар мирзо Муҳаммад Жўкай ва мирзо Алоуддалларнинг хумхоналари (шаробга) тўла, уни тўкиб ташлаш у ёқда турсин, у ерга етиб боришнинг ўзи ҳам беҳуда хаёлдан иборат эди, мисраф:

У ерда на шамол эса олади,
на тонг нури йўл топа олади”.

Ҳазрат хоқони саъид ўз шариф вужуди билан шароб тўкишга отланди, давлат оёғини саодат узангисига қўйиб отга минди ва Дарвозайи Хушдан ташқари чиқиб Сепалак тарафига, хумхоналар ўрнашган жойга жўнади. Бадахшон лаълию руммоний ёқутнинг рашкини келтирувчи соф шароблар билан тўлатилган хумларни ҳеч ачинишсиз тупроққа тўкдилар.

Байт:

Илоҳий ҳукм бўйича шароб тўккан шоҳ

Шариатни улуғлади-ю газабидан сув тўкди.

Шариат юқори қўйилганидан мамлакат янгидан равнақ олди ва салтанат бу ғамхўрлик шарофати билан ўзга бир тароват топди.

*“Матлаи саъдайн ва мажмаи баҳрайн” асаридан
Асомиддин ЎРИНБОЕВ*

таржимаси

¹ Хоқони саъид — “бахтиёр хоқон” — темурий ҳукмдор Шоҳруҳ Мирзонинг лақаби.

² Шу йили Шоҳруҳ Мирзо отаси соҳибқирон Амир Темур томонидан Хуросонга ҳоким этиб тайинланган эди.

³ Иҳтисоб мансаби — муҳтасиблик.

Тоҳир МАЛИК,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

МАЙ НИМА? МАЙХОНА ҚАЕР?

Айрим биродарларимиз мумтоз шеърятимизда учрагувчи ишқ тушунчасининг барчаси Аллоҳга бўлган ишқни англатади, дейишади. Бу даъво унчалик тўғри эмас. Кўп ҳолларда шоирлар ошиқ ва маъшук ҳижронлари баёнида йигит ва қизни назарда тутишади. Масалан:

**Қани Ширин билан Лайлики,
сендин ноз ўрганса,
Қани Фарҳоду Мажнунким,
аларга ишқ ўргатсам.
Кўзум равшанлигида бўлмай,
эй Бобур, баса камлик
Агар қоши била юзин
ҳилолу қунга ўхшатсам.**

Менимча, мазкур сатрларни алоҳида шарҳлаб, тушунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Энди ҳазрати Навоийнинг ушбу байтларига диққат қилайлик:

**Зоҳид, сенга ҳуру менга жонона керак,
Жаннат сенга бўлсун, менга майхона керак.**

Бу байт совет даврида шоирни худосизлар сафиди кўрсатиш учун хизмат қилдирилди. Совет даврининг нодон олимлари бу байтни: “Эй бу дунёдан кечган телба одам, сенга жаннат ва ундаги ҳур қизлар керак бўлса, ола қол. Менга майхона (яъни, ресторан) ва ундаги нозли қизлар керак”, қабилида тушунтирдилар. Ўрисларда: “Ҳар ким ўзининг бузуклик даражасида ақлдан озади”, деган мақол бор. Эҳтимол, у ақли

ноқислар байтни чиндан ҳам шу ҳолда фаҳм этишгандир. Эҳтимол, атайин бузиб талқин қилишгандир — буниси бизга қоронғу.

Мазкур байтда шоирлар султони демоқчиларки: “Эй зоҳид, сенинг бу дунёдан, хусусан, аҳли аёлингдан кечишингга сабаб жаннатдаги ҳурлар экан, майли, ўша ҳурлар сенга бўлақолсин. Менинг эса жаннатга киришдан умидим у ҳурлар эмас, балки Аллоҳимнинг юзини кўришдир. Сен жаннат орзуида хаёл қилиб юравер, менга маърифат ҳосил бўладиган давра, яъни, олимлар давраси керак”.

Тўғри, жаннатда яшаш лаззати бор. Аммо чин ошиқлар учун энг улуғ бахт — Яратган жамолини кўриш. Чунки Аллоҳнинг солиҳ бандаларига жаннатда кўриниш ваъдаси бор. Шоирнинг мақсади жаннат йўлига Аллоҳни таниган ҳолда киришдир. Аллоҳни таниш эса, илм орқали бўлади. Ҳазрати шайх Боязид Бистомий (қоддасаллоҳу сирраҳул азиз) дебдиларки: “Орифнинг камтар даражаси улдуким, муҳаббат ўтида ёниб тугангай. Бир қарра маърифат ҳаловати кишининг кўнглида Фирдавсдаги минг кўшқдан афзалдир”. Бу фикрда шайх ҳазратлари маърифатни жаннатдаги энг олий боғдан устун қўйиб, Фирдавсни инкор этаётганлари йўқ. Аслида бу олий неъматга фақат маърифат эгалари етишадилар. Демак, фикрда бу неъматга эришиш йўли кўрсатилмаптиким, Навоий ҳазратлари ҳам “майхона” афзаллигини баён қилганларида шу муддаони кўзда тутганлар. Халқ орасида, айниқса майхўрликни хушловчилар орасида қадим адабиётимиздаги “май”, “майхўрлик” сўзларини айнан тушуниб, ўзлари учун фатво ўрнида қабул қилувчилар ҳам бор. Айниқса, Умар Хайёмни майпарастларнинг пири ўрнида кўрувчилар мавжуд. Аввало шуни айтиш керакки, шу пайтгача Умар Хайёмники деб келинган баъзи рубоийлар у зотнинг ижодлари маҳсули эмас экан, мутахассислар бундай рубоийларнинг у кишидан анча кейин ёзилганини аниқлашди. Иккинчидан, ул зотнинг асарларида рамз мавжуд. Кўпчилик “Май ич, оқилу доно билан ич”, сатрини мисол қилиб келтиради. Оддий мантиқ тарозуси билан ўлчасак, “оқилу доно” одам ароқ ичмаса керак, агар ичса, айниқса,

нодон билан ичса, у оқил ва доно бўлармикин? Атоқли олимларимиздан Алийбек Рустамий ёздилар: “Камина бирламчи манбаларни мутолаа қилгунга қадар Умар Хайёмни майпарастларнинг пири деб ўйлаганман. Абдурахмон Жомийнинг “Эй бодапарастан, дари майхона кужост?” яъни, “Эй майпарастлар, майхонанинг эшиги қерда?” Навоийнинг “Кофирмен агар қилмасам ошом қадах” каби сатрларни ўқиганимда, булар ичкиликдан парҳез қилмаган экан, деган фикрда бўлганман. Ваҳоланки, у азизлар жамиятни амалпарастлик, хурофот, уруғчилик ва диний таассуб натижасида келиб чиқадиган иллатлардан тозалашга ҳаракат қилган ҳақпарастлар экан. Жамиятни соғломлаштириш фикрида бўлган улуг боболаримиз ичкилик, гиёҳвандликнинг ҳамма турларига қарши бўлганлар”.

Етук санъаткорлар, хусусан, мумтоз шоирларнинг асарлари ўқилганида уларнинг икки жиҳатини — маъно ва сувратини, яъни, мазмун ва шаклини ҳисобга олиш ва маънонинг бирламчилигини ёдда тутиш керак. Алишер Навоий ҳазратлари “маъно аҳли маънога, суврат аҳли сувратга боқар”, дейдилар. Бинобарин, асарни тўғри тушуниш учун унинг маъносига боқиш керак. “Май” сўзи ва унинг маънодошлари асарнинг суратида келганида ичкиликни билдиради. Лекин маъносидан келганида ҳақиқат маърифати, унга бўлган ишқу муҳаббат ва уни идрок этиш завқини билдиради. Бу ҳолда “май” сўзи истиора (бадий ўхшатма, бир сўзнинг маъносини омонатга олиб, бошқа маънода ишлатиш) тарзида қўлланади. Яъни, “май” сўзи мазмунан “ҳақиқат майи”, “ишқ майи” ва “васл майи” деган ибораларга тенг бўлади. Бир нарсани иккинчи нарсага ўхшатиш учун маълум асос керак. “Ишқ, меҳру муҳаббат билан май орасида қандай ўхшашлик бор?” деган савол туғилиши табиий. Бу саволга Абдурахмон Жомий “Лавомий” деган асарларида жавоб бериб, бу ўхшашликлардан ўнтасини баён қилганлар:

— май ўзининг аслий ўрни бўлмиш хум ичида ўзганинг таъсирисиз ўзидан-ўзи қайнаб ўзини кўрсатишга ҳаракат қилганидек, ошиқлар кўнглидаги яширин ишқ ҳам ташқи бир сабабсиз галаён қилиб, зуҳур этишга интилади;

— май ўз зоти ҳаддида муайян бир шаклга эга эмас, қайси идишга қуйилса, шу идишнинг ички шаклини олади. Худди шунингдек, ишқ аслан мутлақ бўлиб, унинг зуҳури муҳаббат аҳлининг қобилияти ва истейдодига яраша содир бўлади. Ошиқлар орасидаги тафовут ишқнинг зотий хусусиятига эмас, уларнинг кўнгил идишига боғлиқдир;

— майнинг ҳам, ишқнинг ҳам сирояти (таъсири) ялпи жараёндан иборатдир. Май кишининг ҳамма аъзоларига таъсир қилганидек, ишқ ҳам ошиқнинг қону жонига кириб, унинг бутун вужудини эгаллаб олади;

— май ўзининг ичқувчисини, ишқ эса севгучини марду сахий қилиб қўяди. Аммо май масти пулни аямаса, ишқ масти жону жаҳони, бору йўғини бахшида қилади;

— май ҳам, ишқ ҳам кишини ботир, кўрқмас қилиб қўяди. Лекин май ботирлиги оқибатни кўрувчи ақлининг мағлуб бўлишидан бўлса, ишқ шижоати ҳақиқат нурунинг голиблигидандир. Биринчиси шахсни фалокату ҳалокатга олиб боради, иккинчиси абадий ҳаёт ва саодатга бошқаради;

— май ҳам, ишқ ҳам киши бошидан кибру ҳавони ўчиради ва ниёзу тавозуга туширади. Бироқ ичкиликнинг оқибати хорлигу разолатдир, пок ишқ натижаси эса иззату шарофатдир;

— май ҳам, ишқ ҳам сирни фош қилади. Асрлар давомида аён бўлган ҳақиқату маърифат сирларини ишқ юзага чиқарган;

— май ҳам, ишқ ҳам кишини беҳуд қилади. Аммо май беҳудлиги нодонлик ва гафлатнинг энг тубан даражасидир, ишқ беҳудлиги эса сезгирлик ва огоҳликнинг энг олий мартабасидир;

— майпараст майни ичгани сари яна кўпроқ ичкиси келади, ишқпараст ҳам ишқ дардига мубтало бўлгани сари яна ортиқроқ берила боради. Лекин май ичқучи борган сари одамийлик қиёфасини йўқотаверади, севгучининг эса инсоний фазилатлари орта боради;

— май ҳам, ишқ ҳам номус-ҳаё пардасини кўтаради. Бироқ ичган ўзидан бошқани ҳақорат қилиб, халққа озор беришдан уялмайди, севган эса ўзгалар учун ўзини хору зор этмоқдан ор қилмайди.

Демак, қадимги шоирларнинг майпарастлиги инсонпарварликдан, ҳақпарастликдан, илмуфан севгисию маърифат ишқидан иборат экан. Май ва ишқнинг юқорида зикр этилмиш ўхшаш жиҳатлари бўлса-да, аммо оқибат жиҳатидан улар бир-бирларига тамоман зиддир. Мутлақ лаззат ҳақиқат муҳаббатида ва уни идрок этишдадир! Май ҳақидаги сўзни ҳазрати Сўфи Оллоҳёр байтлари билан яқунласак:

**Кел, эй соқий, муҳаббат жомидин май
Харидор илгина бергил пайопай.**

Маъноси: Кел, эй соқий, муҳаббат шаробини бизларга ичиргил. Уни бу харидор қўлига уст-ма-уст қуйиб бергил. Бу ерда “соқий”дан мурод комил муршид, “харидор” эса ҳақиқат йўлидаги солиқдир.

Олим РАҲИМ

Ўз айбини кўрмас киши

Уйғонганинг йўқ

Олама чикди кўеш,
 уйғонганинг йўқ,
 Қилса ҳам нурини пош,
 уйғонганинг йўқ.
 Лашкари гафлат хушинг
 қилибдир тийра,
 Бўлса ҳам жисминг талош,
 уйғонганинг йўқ.
 Тонг маҳал кушлар мудом
 зикрга шайлар,
 Бемажол гўеки тош,
 уйғонганинг йўқ.
 Бесамар ўтса умр
 ҳолинг на бўлғай,
 На керак елкангда бош,
 уйғонганинг йўқ.
 Банди гафлат бўлмагин,
 ибрат кўзинг оч,
 Бесабаб келмас маош,
 уйғонганинг йўқ.
 Тоату тасбеҳда чин
 собитқадам бўл,
 Бўлмасин журминг қалош,
 уйғонганинг йўқ.
 Одамийлик хилқатинг
 қанчалар комил,
 Кўрк-чиройдир кўзу қош,
 уйғонганинг йўқ.
 Эй Олим, тавба эт,
 кўп қил солиҳ амал
 То эрир қалбингда тош,
 уйғонганинг йўқ.

Титради

Ноўрин сўз айтаримдан
 дўсту ҳамдам титради.
 Дўсту ҳамдам титрашидан
 кўз аро нам титради.
 Меҳри йўқлар суҳбатида
 сохталиқ дардин чекиб,
 Жони зоримни кўриб,
 дардимга малҳам титради.

“Кун фаякун” ҳикматидан
 барқарор топди жаҳон,
 Ўрнашиб олгунча кўп
 бежойи олам титради.
 Айрилиқлар дашти ичра
 кезди истигфор ила
 Мағфират келгунча то
 Ҳаввою Одам титради.
 Баъзилар танбеҳ сабаб
 ҳикмат билан топгай шараф,
 Чўрининг танбеҳидин
 Иброҳим Адҳам титради.
 Чун Набий сўзини инкор
 айламоқ огир гуноҳ,
 Навҳаи Нуҳ ашқидан
 тўфони олам титради.
 Муртаду юзи қаролиф
 дил қаролиғдан келар,
 Сохта диллиф касратидан
 ул жаҳаннам титради.
 Оила кўрки муҳаббат
 барқарор бўлсин, Олим,
 Ваҳ, қадам қўйса хиёнат,
 жисми маҳрам титради.

Ўзни хор топмас ақл

Ёшимиз бир жойга борди,
 лек қарор топмас ақл,
 Хулқимиз терс, телба кўнгил,
 ихтиёр топмас ақл.
 Гапни уқмас дил қарою
 фитнага мойил забон,
 Фитнадан тилни тийишга
 ҳеч мадор топмас ақл.
 Биз ҳамон нослар чекиб,
 кайфу мудроқ ичрамиз,
 Дилни уйғотмоқ йўлида
 зарра ор топмас ақл.
 Ўзгадан айб ахтариб,
 ўз айбини кўрмас киши,
 Ўзни ноқис кўрмагунча
 эътибор топмас ақл.
 Майлини ижро этишга
 иштиёқ бўлди баланд,
 Нафсини айлаб маломат,
 ўзни хор топмас ақл.

Лаззати дунёга мағрур
 бўлса ким, гафлатдадир,
 Кўз очиб ибрат олишга
 устувор топмас ақл.
 На бўлар аҳволимиз
 ишрат билан ўтса умр,
 Хулқимиз ўзгармаса,
 толеъни ёр топмас ақл.
 Шариат ҳукми учун,
 эй Олим, тақвода бўл,
 То иноят бўлмаса,
 нур-шарор топмас ақл.

Кўқон шаҳри

Норқул БЕКМИРЗА

Дилозор одамнинг бахти кулмаган

Юрак

“Аллоҳ”, “Аллоҳ” дея ураркан юрак,
 Бу қалбдан тилга ҳам кўчади бешак.
 Қайтарда ҳар мўмин юраги билан
 “Ла илаҳа иллаллоҳ” демоғи керак.

Бир умр “Аллоҳ” деб уравер, юрак,
 Ундан сўнг жисминга нима ҳам керак.
 Бошланган чоғда ҳам саволу сўроқ
 Аллоҳ ўзи берсин жаннатдан дарак.

Кенглик

Осмон ҳам йиғлайди, кўзёши шаррос,
 Тоғлар йиғисини ўйлаб кўрдингми?
 Тонгда боқ, майсалар кипригида ёш,
 Митти кучоғида чарақлар Куёш.

Бир томчи бағрида шунча кенглик бор,
 Бепоёнлик асли икки чашмингда.
 Феълга ҳам кўчсайди сабр ва қарор,
 Зулм, ғазаб асло қилмасди хумор.

Фарзанд

Одамнинг меваси фарзанд аслида,
 Фарзанд бор — сўлиш йўқ инсон наслида.
 Лекин ҳаромдан еб улғайса фарзанд,
 Бағрингни куйдирар баҳор фаслида.

Чексизлик

Хаёлдай чексиздир рангин бу дунё,
 Фикрдай тубсиздир бу сирли осмон.
 Кўнгли тор одамлар ишқ йўлига гов,
 Чек қўя оларми? Асло... Ҳеч қачон...

Армон

Юртим, мен бағрингда улғайдим, ўсдим,
 Кимгадир йўл бериб, кимнидир тўсдим.
 Кимгадир ёлвордим, кимнидир сўкдим,
 Дилда бор армоним бағрингга тўкдим...

Шукр қил

Гулларни, нурларни севмаган ким бор,
 Тоғларни, қирларни, боғу роғларни,
 Жўшқин дарёларни севмаслик бекор,
 Шукр қил беадад, яшагин бедор.

Ҳамроҳ бўлмайди

Бадавлат кимсага ёзсанг дастурхон,
 Берганингдан балки кўнгли тўлмайди.
 Йўлдами, чўлдами ҳамиша, ишон,
 Отлиқ пиёдага ҳамроҳ бўлмайди.

Дунёга ҳеч кимса...

Ҳеч кимса дунёга устун бўлмаган,
 Қора тупроқ қаъри ҳеч ҳам тўлмаган.
 Ўлим ҳақ, туғилиш тўхтамас бир дам,
 Дилозор одамнинг бахти кулмаган.

Мақтанчоқ қор

Юксак чўққиларга ўрнашди-ю, қор
 Кеккайди: — Менга у пастда нима бор?
 Қуёш тикка боқди — эриди, оқди,
 Кетди мақтанишлар барчаси бекор...

Чироқчи тумани

“ТУТУНЛИ СИРТМОҚ”

ДОМИ

Ақли расо кишига: “Ўзингни томдан ташла”, десангиз ёхуд қўлига ўткир пичоқ бериб: “Биқинингга ур” дейилса, бош тортиши табиий, албатта. Минг афсуски, кўпчилик оқил инсонлар сигаретдан ясалган “тутунли сиртмоқ” домига тушиб, ҳаётларини нобуд қилаётганидан беҳабарлар.

Инсоният тарихидаги кашфиётларнинг “қора рўйхати”дан жой олган сигарет ҳозирги кунда бутун дунёда катта муаммога айланди. АҚШнинг энг катта соғлиқни сақлаш ташкилотларидан бири World Watch Institute (Дунё кузатув институти)нинг ҳисоботида кўра, ер юзида ҳар йили уч милёндан ортиқ киши бу офат сабабли ҳаётдан кўз юмади. Яъни, ҳар ўн уч сонияда бир киши, ҳар дақиқада беш киши кашандалик туфайли ўлади. Сигарет сабабли юз берувчи ўлимлар сони бошқа гиёҳванд моддаларга нисбатан ўн уч баравар кўп. Шунинг учун шифокорлар бу соғлиқ кушандасини “ажалнинг оёқ товушлари” дейишади.

Биргина сигарет тутунидан соғлиқ учун зарарли тўрт

минг хил модда Булардан миқ-никотин ва қолдиғи, тарни пайдо пирин модқатрон, арсеник, гурт, қонзаҳарловкислота, ли форкарбон мокарбон дикибида радалар бўлган кумушранг кадмиум каби заҳарли моддалардир. Сианли бирикма кучли заҳар бўлгани учун ҳашаротларга қарши курашда қўлланилади. Агар 100-120 мгр. никотин томир орқали танага юборилса, киши зумда заҳарланиб ўлади. Қизиғи шундаки, бор-йўғи икки қути сигаретда шунча никотин топилар экан.

Шу ўринда “Икки қути сигаретда шунча заҳар бўлса, нима учун кашанда бир-икки кунда заҳарланмайди?” деган савол туғилиши мумкин. Аввало, чекувчи сигаретни ёқиб истеъмол қилгани сабабли ундаги никотиннинг бир қисми танага, бир қисми тутун билан ҳавога учади. Қолаверса, кашанда икки қути сигаретни кун давомида битта-биттадан чеккани, никотинни томирдан эмас, нафас билан ютгани учун аста-секин заҳарланади. Бир дона сигарет чеккан кишининг юрак уриши ва нафас олиш тезлашади, қон айланиши бузилади, натижада аъзоларга борадиган қон миқдори камайд ва уларнинг фаолияти сузлашади. Юракнинг ишлаши оғирлашади. Қон босими ошади. Демак, кўпчилик ўйлаганидек, сигарет “тинчлантирувчи” эмас, аксинча, танада тангликни кучайтирувчи ҳисобланади. Бир

борлиги аниқланган. дори энг кўплари унинг алкалоид кибида саратонқилувчи бензодаси бўлган нитрозалин, олтингуни жуда тежчи сианид сассиқ ҳидмолдегит, ноксит ва оксит, тардиоактив моддалар билан заҳарли моддалардир. Сианли бирикма кучли заҳар бўлгани учун ҳашаротларга қарши курашда қўлланилади. Агар 100-120 мгр. никотин томир орқали танага юборилса, киши зумда заҳарланиб ўлади. Қизиғи шундаки, бор-йўғи икки қути сигаретда шунча никотин топилар экан.

Ер юзида ҳар йили уч милёндан ортиқ киши бу офат сабабли ҳаётдан кўз юмади.

дона сигарет мана шунча ўзгаришни келтириб чиқарса, кунига бир ёки икки қути сигарет чекувчининг аҳволини тасаввур қилиш қийин эмас.

Сигарет тутунидан яна бир заҳарли модда — карбон моноксид (CO) машина дудбуронидан чиқадиган заҳарли газлардан ҳисобланади. Халқ орасида уни “ис гази” ҳам дейилади. Кашанда ҳар гал чекканида маълум миқдорда бу заҳарни ҳам ютади. Маълумки, қондаги қизил қон таначалари (эритроцитлар) ҳужайраларга кислород ташийди. Чекувчининг нафас йўли орқали кирган CO қизил таначаларига ёпишиб олади ва уларни ишдан чиқаради. Қизил қон таначалари кислород ташиш хусусиятини йўқотади. Шунга ўхшаш омилларнинг бирлашуви натижасида кашанданинг куч-қуввати чекмайдиган кишиникидан камайиб бораверади.

Узоқ йиллар давомида сигарет чеккан киши вужудида жуда кўп касалликлар пайдо бўлади. Сигарет биринчи навбатда иштаҳани кесади, озиқ моддалар ҳазмини сусайтиради. Сурункали гастрит ва ошқозон ярасига сабаб бўлди. Лаб, тил, қизилўнғач саратони, йўтал, ортиқча балғам йи-

гилиши, сурункали бронхит, сийдик йўллари касаллиги ва амфизема каби хасталикларни юзага келтиради. Жигар ва ҳиқилдоқ саратонига чалинганларнинг тўқсон фоизи кашандалардир.

Сигарет яна томирнинг қотиб қолиши (артериосклероз)ни ҳам келтириб чиқаради. Вақти-вақти билан қўл ва оёқдаги томирларда қоннинг тикилиб қолиши натижасида қорасон (гангрена) бўлади. Бу бедаво дард оёқ ёки қўлнинг кесилишига олиб келиши сир эмас.

Сигарет юрак касалликлари, хусусан, миокард инфарктига замин тайёрлайди. Ҳозирги кунда юрак хуружи, юрак фаолиятининг бузилиши натижасидаги ўлим бутун дунёда энг катта муаммо бўлиб турибди. Бу касаллик сигарет чекувчилар ўртасида бошқаларга нисбатан ўн баравар кўп учрайди.

Кашандалар уйқусизликдан қийналишади. Териди пайдо бўлган ўзгаришлар эрта қаришга са-

баб бўлади. Демак, сигарет чекувчилар ўзларини ўзлари нобуд қилишади. Ҳолбуки, Аллоҳ таоло Қуръони каримда “**Ўзингизни ҳалокатга ташламанг**”¹; “**Ўзингизни ўзингиз ўлдирманг. Албатта, Аллоҳ сизларга раҳмлидир**”² дея амр этган. Мужтаҳид уламолар бу оятларга суяниб, сигарет чекишни ҳаром дейишган. Сигарет чекиш хусусида турли ихтилофларга бораётган баъзи мусулмон биродарларимизга нима бўлдики, ўзларини бу офатдан узоқ тутишмаётир?!

Энг ачинарлиси, бу офат аёлларимизни ҳам гирдобига тортяпти. Тадқиқотларга кўра, ўн минг чекувчи аёлдан тўрт минг нафарининг боласи

ўлик туғилган. Қолганлариники эса одатдагидан 250-300 гр. энгил, заиф ёки чалажон туғилган. Чекувчи аёл чақалоқни эмизса, никотин сут орқали ўтиб, соғлом гўдакни ҳам заҳарлайди.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Исломда ўзига ҳам, ўзгага ҳам зарар етказиш йўқ” (Имом Аҳмад, Ибн Можжа), дея марҳамат қилганлар. Кашанда соғлиғини йўқотиш билан нафақат ўзига, балки атроф-муҳитга, ён атрофдаги одамларга

ҳам катта зарар етказади. Масалан, биргина Америконинг ўзида йилига 1700 киши сигарет чекиш сабабли чиққан ёнғинларнинг қурбонига айланади³, беш минг киши бошқалар чеккан сигарет тутунидан саратонга чалиниб, ҳаётдан кўз юмади⁴. Хуллас, ҳар бир кашанда оиланинг иқтисодий аҳволига, ижтимоий муҳитга жуда катта зиён етказади.

Сигаретнинг соғлиғимизга зарари минг хил, балки бундан ҳам ортиқ. Шундай экан, бу умр кушандасининг домига тушиб қолишдан сақланайлик.

Маҳмуд МАҲКАМ

1. Бақара, 195.

2. Нисо, 29.

3. The Most Asked Questions about Smoking, 16.

4. World Watch Institute.

ҚАЛБНИНГ ЕТТИ МАНЗИЛИ

Шарқнинг улуғ алломаларидан бири, буюк ватандошимиз Ҳаким ат-Термизий жуда бой илмий мерос қолдирган. Унинг тўрт юздан ортиқ асар битгани манбаларда қайд қилинган. Уларнинг олтмиштасигина бизгача етиб келган. Бу асарлар Париж, Лондон, Тошкент, Қоҳира, Дамашқ, Искандария, Истанбул кутубхоналарида сақланмоқда. Тасаввуф, ҳадис, шариат, тавҳид илмига оид асарлари мусулмон мамлакатларининг ўқув юртларида дарслик, кўлланма сифатида ўқитилмоқда.

Ҳаким ат-Термизийнинг ўзбек тилига ўгирилиб, яқинда нашрдан чиққан “Манозил улибод мин ал-ибода” асари таржимони бу ишга Маккаи мукаррамада истиқомат қилувчи, асли термизлик ватандошимизнинг илтимоси билан кўл урганани қайд қилиб ўтади. Бу асарда нафс ва уни жиловлаш мавзуида баҳс юритади.

Дастлабки боб “Тавба манзили” деб номланган. Ҳақиқий тавба қилувчилар “ўтмишда қилган гуноҳларидан пушаймон бўлиб, тавба эшигини маҳкам тутсалар, ҳаётини ислоҳ қилишга бор куч-ғайратларини сарф қилсалар, зулм ўчоқларини йўқ қилишга қурблари етгунча интилсалар, золимлардан қутулишга жон-диллари билан ҳаракат қилсалар, фарз амалларининг қазосини ўташга маҳкам бел боғласалар, кибру ҳавога қул бўлиб ўтказган кунларини мутлақо эсларидан чиқариб ташласалар, (ёмон таъсир) ўтказиб келган кимсалар таъсиридан ўзларини халос этсалар... шундагина бу манзилга лойиқ бўладилар”.

Иккинчи боб “Дунёда зоҳидлик манзили” деб аталган. Бу манзилга етишганлар “Қалб кўзи билан дунёнинг ботинига назар солганлар ва

натижада ўз айбу нуқсонларини, дунёга кўнгили кўйишининг хатарли оқибатларини, турли-туман ҳалокатли водийларни кўра билганлар”. Кўрмоқ ва кўрган нарсага интилмоқ ҳайвонга ҳам хосдир. Уни идрок қилмоқ, яхшини ёмондан ажратмоқ инсон фазилатидир. Аллоҳ таоло: **“Сизларга берилган нарсалар фақат (ўткинчи) дунё ҳаётининг мато ва зийнатларидир. Аллоҳ ҳузурдаги (ажр-мукофот) эса яхшироқ ва боқийроқдир. Ахир ақл юргизмайсизларми?!”** деб мар-ҳамат этади¹.

Учинчи боб “Адоват ун-нафс манзили” деб номланиб, бу манзилга етишганлар машаққатли довондан ошиб ўтганлар, Аллоҳ йўлида нафсларини ўзига душман деб билганлар”. Бу мартабага эришишда уларга нафс ҳақидаги билимлари нафснинг махфий сир-асрор ва бало-офатларидан воқиф эканлари ёрдам берган. Куръони каримни кўп ўқиш, ҳадиси шарифдаги ўғитлар асосида яшаш саодатга элтади. Шундагина руҳ танамизга султон, ақл эса тўғри тадбир қилувчи бўла олади.

“Муҳаббат манзили” деб номланган тўртинчи бобда инсон учун нафсни мутлақо хотирдан чиқариш фойдали экани таъкидланган. “Муҳаббат” сўзи “Ҳаббатул-қалб” иборасидан олинган бўлиб, “қалбнинг бир парчаси” деган маънони англатади. Қалб эса томирлар жам бўлган макондир.

Бешинчи боб — “Қатъул ҳаво манзили”да нафснинг доимий йўлдоши ҳой-ҳаваснинг зарари тўғрисида фикр юритилади. “Шайтон ер юзини ёвузлик ва қабоҳатга тўлдирганидек, ҳой-ҳавас ҳам қалбни зулмат ва разолатга тўлдириб, уларни инсон бошига ёмғир каби ёғдиради”.

Фиску фасод, манманлик, бахиллик, зино ва уруш-жанжал каби иллатларнинг асосий сабаби ҳам ҳой-ҳавас ортидан қувиб, ҳаддан зиёд мол-дунё йиғишга ҳаракат қилишдир. Бутун вужудини мансаб ва бойлик ҳирси эгаллаган кимса бу йўлда ёлғондан, хиёнатдан, ҳатто қотилликдан ҳам қайтмайди. Паҳлавон Маҳмуд айтганидек:

**«Ўз нафсига ким бўлса амир,
улдур мард,
Ҳеч кимсага бўлмаса асир,
улдур мард».**

Олтинчи боб Парвардигоридан қўрқувчи бандалар, яъни ўзини нопокликлардан четга олувчи, ёмонликдан йироқ юрувчи, нафсларини жинсовлаган инсонлар манзили ҳақидадир. Абу Ҳомид Ғаззолий ривоят қилган бир ҳадиси шарифда нафсини кичрайтира олганлар ҳақиқий оқил кишилар, нафс-ҳавога эргашган ҳолда Аллоҳдан яхшилик умид қилган кимса аҳмоқлар тоифасидан экани айtilган.

Еттинчи боб “Ҳой-ҳавасни занжирбанд этган ва ундан ҳазар қилган” мўминлар манзили ҳақида. Аллоҳ уларга раҳмат назари билан боқади ва улар бор фурсат ва кучларини тўғри йўлда сарф қилади. Аллоҳнинг марҳамати билан бу манзил аҳлини ҳой-ҳавас, шаҳвоний ҳирс тарк этган, қалблари иллатдан ҳолидир. Бу инсонлар Аллоҳнинг суйган бандалари. Шундай одамлар ҳамиша бор бўлсин. Шу ўринда беихтиёр ҳазрати Алишер Навоий мисралари ёдга тушади:

**То нафсу ҳаво
хирмани барбод ўлмас,
Эл шод ўлмас,
мамлакат обод ўлмас...**

**Норбой ҳожи СУЛТОНОВ,
Термиз**

Абдулқодир ЖИЙЛОНИЙ

Аллоҳ учун ихлосли бўлинг

* * *

Аллоҳ учун ниятни ислоҳ қилингллар. Чиройли ният билан овқат ейишга, юришга, амал қилишга тиришингллар. Аллоҳ учун ихлосли бўлингллар. Агар сизда шу сифатлар бўлса, барча амалингизни Аллоҳ учун қилган бўласиз. Сиздан кулфат кетади. Бу ният банданинг табиатига айланиб, Аллоҳга дўст бўлиб қолади. Агар Аллоҳ дўст бўлса, уни беҳожат қилади.

* * *

Амал қилингллар, заррача тортишмангллар. Амалингизга қарамангллар, балки амал билан ҳаракатланган аъзоларингизга қарангллар. Қалбингиз амални талаб қилувчи бўлсин. Агар сизда шу сифатлар бўлса, қалбингизда Уни кўрадиган кўз пайдо бўлади. Маъно суратга, ғойиб ҳозирга, хабар маънога айланади. Банда ўзини Аллоҳ учун ислоҳ қилса, Аллоҳ уни ўзгартиради.

* * *

Буйруқни бажар, қайтариқлардан қайт. Офатларга сабр қил, ихтиёрий амалларда ҳам давомли бўл. Шунда Аллоҳдан тавфиқ талаб этишда амал қилувчилардан бўласан. Ҳар нарсани Аллоҳдан сўра, Унинг ҳу-зурида ўзингни хор тут, ҳатто сенга тоат сабабларини тайёрлаб беради. Агар У сен учун бир иш хоҳласа, унга сени тайёрлаб, кейин буюради ва тавфиқ беради. Амр — зоҳир, тавфиқ — ботин, гуноҳдан қайтиш — зоҳир, ундан сақланиш Унинг тавфиқи билан бўлади.

* * *

Бир ишда собит бўлингллар,

амал қилингллар. Модомики Аллоҳнинг мустаҳкам арқони, яъни, Куръони карим қўлингизда экан, ғафлатда қолмангллар. Нафсларингизни тарбиялашда Аллоҳдан ёрдам сўрангллар. Уни маҳкам ушлангллар, акс ҳолда, алданиб қоласизлар. Нафс дунёда аммора, охиратда маломатдир. Сизларни Аллоҳдан машғул қилиб қўядиган кишидан гўё йиртқичдан қочгандек қочингллар.

* * *

Эй зарур нарсалардан гофил бўлган киши! Дарҳақиқат, гаминг шаҳват ва лаззатдан иборат бўлди. Аъзоларингни ўйин-кулги билан машғул қилдинг. Агар сенга охират ва ўлимни эслатувчи панду насиҳат қилинса, “Яшаш қийин”, деб айтасан, бошингни бўлмагур нарсалар билан огритасан. Дарҳақиқат, сенга ўлим огоҳлантирувчиси келди. Сочингга оқ тушса, уни озайтирарсан ёки қора ранга бўйрасан. Ажал келса, нима қиласан?

* * *

Китоб ва суннатни билган ва унга амал қилган азизларга эргаш ёки улар тўғрисида гўзал гумонда бўл. Улардан таълим ол. Чиройли одоб уларнинг ҳузурда, улар билан дўстлашсанг, нажот топасан. Агар суннатга эргашмасанг ва уларни билувчи устознинг этагидан тутмасанг, ҳеч қачон нажот топмайсан. Мен бир гап эшитганман: Ким ўз фикрига суянса, адашади. Нафсингни сендан кўра олимроқ кишининг суҳбати билан тузат.

*“Раббонийликни англаш ва раҳмоний файзни қозониш”
китобидан олинди*

¹ Қасос сураси, 60-оят.

ИСЛОМ ОЛАМИ УЮШМАСИ

Ислом олами уюшмаси (лигаси) — “Робитаи Олами Исломиййа” жаҳондаги нуфузли, обрўли халқаро Ислом ташкилотларидан бири. У дунёнинг турли минтақалари ва мамлакатларидаги таниқли йирик Ислом уюшмалари ва дин арбобларини бирлаштирган.

Уюшмага 1962 йил май ойида Саудия Арабистонининг Макка шаҳрида бўлган Ислом дини арбобларининг халқаро конференсида асос солинган. Қароргоҳи Макка шаҳрида. Уюшманинг олий органи — Таъсис кенгаши бўлиб, унга жаҳоннинг турли мамлакатларидан олтмишдан зиёд машҳур диний арбоб кирган. Таъсис кенгаши ишини кўпинча Саудия Арабистонидан сайланадиган Бош котиб раҳбарлигидаги котибият бошқариб, мувофиқлаштириб туради.

Уюшма қарорлари одатда тавсия характерида бўлади. Унинг мажлислари йилига бир марта чақирилади. Уюшма низомига кўра, унинг асосий мақсади “Ислом таълимотини бутун дунёга тарқатиш”дир. Уюшманинг асосий эътибори Исломни тарғиб қилиш, мусулмонлар бирдамлигини мустақамлаш, масжид-мадрасалар қуришга кўмаклашиш, ҳаж зиёратини ташкил этишга қаратилади.

Саудия Арабистонининг уч йирик шаҳри — Фаёз, Мадина ва Жиддада уюшманинг бўлимлари ишлаб турибди. Яна жаҳоннинг ўн уч жойида — Аммон (Ўрдун), Жакарта (Индонезия), Куала Лумпур (Малайзия), Нуак-

шот (Маврития), Дакар (Сенегал), Париж (Франсия), Нуй-Йорк (АҚШ) ва бошқа ерларда унинг ваколатхоналари мавжуд. Бундан ташқари дунёдаги барча мусулмон мамлакатларида уюшманинг махсус вакиллари бор.

Ислом Олами уюшмаси БМТнинг Иқтисодий ва ижтимоий кенгаши ҳамда ЮНЕСКО ҳузурида маслаҳат бериш ҳуқуқини олган. У БМТнинг Болалар жамғармаси (фонди)га бадал ўтказиб туради.

Уюшманинг ташаббуси билан чақирилган Жаҳон Ислом ташкилотларининг Халқаро конференси (Макка, 1974 йил) ер курасидаги Ислом ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириш Олий Кенгашини таъсис этди. Ислом оммавий ахборот воситалари жаҳон конференси эса (Жакарта, 1980) Ислом ОАВи Олий Кенгашини ташкил қилди. Ислом Олами уюшмаси раҳбарлари ҳар икки ташкилотда ҳам етакчи мавқени эгаллашган.

Уюшма араб тилида “Ахбор ул-олам ал-Ислам” (Ислом олами ахбороти) ҳафталик газетини ҳамда араб ва инглиз тилларида “Робита ул-олам ал-Ислам” журналин мунтазам нашр этади. Бундан ташқари уюшма кенг миқёсда тарғибот ва хайрия ишларини олиб боради.

“Ислом энциклопедияси” ва интернет материаллари асосида тайёрланди

Журналимизнинг ўтган сонида Русиянинг Татаристонида ўтган қорилар халқаро мусобақаси ҳақида хабар берган эдик. Мухбиримиз мусобақада биринчи ўринни олган, «Кўкалдош» мадрасаси талабаси Абдуқодир қори Хусанов билан суҳбатлашди.

— Қори ака, аввало, сизни ушбу муваффақият билан муборақбод этамиз. Қориларимизнинг бундай нуфузли мусобақада ғолиб чиқиши, албатта, биз учун ҳам фахр. Халқаро мусобақада қатнашиш учун ўзимизда ҳам саралаш босқичи ўтказилганмиди?

— Қозон шаҳрида ўтган қорилар танловида қатнашиш учун шу йилнинг 6 апрелида республикадаги ўнта мадраса қорилари ўртасида саралаш мусобақаси ўтказилди. Халқаро мусобақада қатнашишишга лойиқ деб топилган қориларга Татаристонга бориш учун йўлланма берилди.

— Мусобақа ҳақида таассуротларингиз, ҳайъат аъзолари таркиби, улар қориларнинг маҳоратини баҳолашда қайси жиҳатларга эътибор беришди — шулар ҳақида ҳам айтиб ўтсангиз.

— Татаристондан жуда катта таассуротлар билан қайтдим. Мусобақага асосан МДХга аъзо ўн икки давлатдан олтмишдан ортиқ ҳофизул Қуръон йигитлар қатнашишди. Мусобақа икки босқичда ўтказилди. Биринчиси мужаввид, яъни, тажвид ва қироат билан ўқиб бериш, иккинчиси ҳофизлик, яъни, Қуръондан бешта савол берилади, қори эса китобга қарамасдан бир бетдан ўқиб беради.

Қориларнинг маҳоратини

Абдуқодир қори ҲУСАНОВ:

«ТУШУНМАГАНЛАРИМИНИ ОНАМДАН СЎРАБ ЎРГАНДИМ»

Баҳрайн, Қатар, Яман, Сурия, Қувайт каби бир нечта араб давлатларидан келган ўн беш кишилик ҳайъат аъзолари баҳолашди.

Баҳолашда, асосан, тажвид ва Қуръонни чиройли ўқиб етказиш, оятларни икки бор қайтармаслик, ҳаракатларни тушириб қолдирмаслик ва, энг асосийси, товушларни чўзиш миқдорига эътибор берилди. Чўзишдаги хато катта хато саналар экан. Қорилар йўл қўяётган хатолар махсус компютерлар орқали кузатиб борилди. Алҳамдулиллаҳ, қориларимиз Баҳодир ака, Абулқосим ака, Хусниддин акалар Қуръони каримни жуда чиройли тиловат қилиб беришди. Ҳатто мусобақани кузатиб бораётган

араб биродарларимиз: “Биз Татаристондаимизи ёки Саудия Арабистонидами?” дея ҳайратларини яширишолмади.

Албатта, бу диёрлардан азал-азалдан улуг муҳаддис олимлар, фуқаҳолар, ҳофизул Қуръонлар етишиб чиққан. Иншааллоҳ, биз ҳам уларнинг

фарзандлари ўлароқ, бу анъанани давом эттиришга ҳаракат қиламиз.

— Бу хайрли мақсад йўлида Аллоҳ мададкор бўлсин. Бундай муваффақиятларга эришишингизда устозларингизнинг ҳам хизматлари катта, албатта. Қалбингизда илк бор Қуръони каримга муҳаббат уйғотган устозингиз ким?

— Менда Қуръон каримга муҳаббат уйғотган биринчи устозим наманганлик раҳматли Абдуллоҳон қори почча деб биламан. Қори поччанинг савтлари, кишининг қалбига етказа билишлари мени ром этган эди. У кишидан кейин бир неча муддат тушунмаган жойларимни онамиздан сўраб ўргандим. Ундан ташқари Зоҳиджон қори

ака, мадрасамизни бу йил битирган Аййубхон қори ака, хусусан, мадрасамиз мудири Абдулҳақим қори акалардан Қуръон ўқиш сирларини ўзлаштирдим.

— Қироатингизни эшитган кўпчилик кишилар савтингизни таниқли ҳофизул Қуръон Абдулбоситнинг услубига ўхшатишади. Бундай услубни танлашингизнинг сабаблари борми?

— Мисрлик Абдулбосит қорининг қироатини эшитганимда Қуръон тиловати мусулмоннинг имонини янада зиёда қилишига амин бўлганман. Шундан сўнг шу қоридек қироат қилишни дилимга тугиб қўйдим. Магнит тасмаларига ёзилган тиловатларни тинглаб, имкон қадар шу қорининг қироатини ўзлаштиришга ҳаракат қилдим.

— Сизнингча, мусобақада қатнашган қорилардан яна кимлар юқори ўринларга муносиб эди?

— Қориларнинг ҳаммаси ўзига хос овози билан ажралиб турди. Лекин Тожикистон, Чеченистон, Озарбойжон, Қозғистондан келган қорилар Қуръони каримни жуда маҳорат билан қироат қилиб беришди.

Маҳмуд МАЪМУРЖОН

ёзиб олди

Мойчечак

Турли халқларда “бобуна”, “бобунаж”, “казтабан”, “уқхувон”, “аморақун”, “фарсо”, “ниюн”, “луқансимун” ва “ромашка” деб номланадиган мойчечакнинг гулсаватчалари таркибида эфир мойлари, флавоногликозидлар, кумаринлар, каротин, С дармондориси, оксил-ошловчи, аччиқ ва шиллик моддалар бор.

Ибн Сино таърифлаганидек, мойчечак қиздирувчи ва хилтни етилтирувчи хусусиятга эга. Тиқилмаларни ва томирларнинг оғизларини очади, терлатади. Эритувчи ва суюлтирувчи таъсирга эга. Меъдадаги иссиқдан бўлган шишни ва қотиб қолган қонни эритади, совуқдан бўлган шишларни йўқотади. Оқма яраларда фойда қилиб, қовжиратган яраларни кўчиради, тузалиши қийин яраларни тозалайди. Мушак ва асаб жароҳатларида даво бўлиб, янги узилган гули ҳидланса, уклатади. Пешоб, савдо ва балғамни суради, бавосирни даволайди, ёрилган сувли даббага, қуланжга, қовуқ оғригига ва талоқ қаттиқлигига шифо бўлади. Шунингдек, кўз оғригига, кўз нури хиралашганида, тошмаларда, қичимада фойда қилади. Халқ табобатида мойчечак гулларида тайёрланган

доривор воситалар (қайнатма, дамлама, малҳам, шарбат, ёғ) мия, бош, тиш, кулоқ, кўз оғриқларини, ошқозон-ичак, асаб, ўпка, жигар, буйрак, шамоллаш ва бошқа касалликларни даволашда кенг қўлланилади.

Маслаҳатлар

1. Туйилган мойчечак гуллари сувда қайнатиб ичилса, мия ва асабларни мустаҳкамлаб, жинсий қувватни оширади, тер, сут, пешоб ва ҳайзни равон келтиради. Шамоллаш, нафас қисиш, сариқ ва бошқа касалликларга шифо бўлади.

2. Мойчечак гуллари ва қашқарбеда ўтининг аралашмасидан уч-беш ош қошиқ олиб, то бўтқа ҳолига келгунча қайноқ сув қўшиб аралаштирилади. Сўнгра тоза қалин матога ўраб, иссиқ ҳолида лат еган жойларга ва бўгин оғриқларида комперсс қилинади.

3. Боши кўп оғрийдиган кишилар мойчечак гули кукунини 1-2 граммдан овқатдан ярим-бир соат кейин ичишлари керак.

4. Мойчечак ёғи баданга суртилса, чарчоқ ва толиқишни йўқотади, бўгин (умуртқа, бел, оёқ, қўл, бод, подагра) ва кулоқ оғриғига шифо бўлади.

5. Бир-икки ош қошиқ мойчечак гулини 200 мл. қайноқ сувда йигирма дақиқа дамлаб, сўнг сузиб олинади. Бу дамламадан кунига 50 мл.дан икки-уч маҳал ичилса, ичак спазмасида (сиқилишида) ва қорин дамлаганида ёрдам беради.

Эслатма

Мойчечак ҳалқумнинг ичига зарар қилади, бунинг олдини олиш учун асал ейиш лозим.

Сафар МУҲАММАД